

Analiza platnih transakcija za razdoblje prije i poslije pandemije

Kranjčina, Silvio

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:503060>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-14**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Preddiplomski stručni studij
Poslovna ekonomija – smjer Računovodstvo i financije

**ANALIZA PLATNIH TRANSAKCIJA ZA RAZDOBLJE PRIJE
I POSLIJE PANDEMIJE**

Završni rad

Silvio Kranjčina

U Zagrebu, srpanj 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Preddiplomski stručni studij
Poslovna ekonomija – smjer Računovodstvo i financije

**ANALIZA PLATNIH TRANSAKCIJA ZA RAZDOBLJE PRIJE
I POSLIJE PANDEMIJE**

**ANALYSIS OF PAYMENT TRANSACTIONS FOR THE
PERIOD BEFORE AND AFTER THE PANDEMIC**

Završni rad

Student: Silvio Kranjčina

JMBAG studenta: 0067628459

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Maja Mihelja Žaja

U Zagrebu, srpanj 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog izvora te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(vlastoručni potpis studenta)

U Zagrebu, srpanj 2023.

(mjesto i datum)

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Metode istraživanja i izvori podataka.....	2
1.3. Struktura rada.....	2
2. PLATNI SUSTAVI I PLATNE USLUGE.....	3
2.1. Hrvatski sustav velikih plaćanja (HSVP).....	5
2.2. Nacionalni klirinški sustav (NKS).....	6
2.3. TARGET-HR.....	7
2.4. EuroNKS.....	9
2.5. EuroNKSInst.....	11
2.6. Platne usluge.....	12
3. MAKROEKONOMSKO OKRUŽENJE.....	13
3.1. Razdoblje prije pandemije (2019. godina).....	13
3.2. Proglašenje pandemije (2020 godina).....	15
3.3. Razdoblje trajanja pandemije (2021. godina).....	18
3.4. Pojava novih kriza (2022. godina)	21
3.5. Razdoblje nakon pandemije (2023. godina).....	25
4. ANALIZA PLATNIH SUSTAVA I PLATNIH USLUGA.....	32
4.1. Analiza HSVP-a.....	32
4.2. Analiza NKS-a.....	35
4.3. Analiza TARGET-HR.....	37
4.4. Analiza EuroNKS-a.....	38
4.5. Analiza platnih usluga.....	39
5. ZAKLJUČAK.....	41
LITERATURA.....	43
POPIS GRAFIKONA.....	46
POPIS TABLICA.....	47

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

U današnjem nepredvidivom i dinamičnom ekonomskom okruženju, trendovi kao i njihovi utjecaji se mijenjaju s vremenom i ostavljaju razne posljedice iza sebe. S toga je predmet ovoga rada navesti i rastumačiti sve platne sustave i platne usluge kroz promatrani period od 2019. sve do 2023. godine za prostor Republike Hrvatske i Europske Unije. Kao i kod financijskih institucija, poslovanje platnih sustava i usluga je izloženo različitim stresovima, uključujući ekonomske recesije, regulatorne promjene i tehnološke poremećaje. Kroz povijest pa sve do danas, izmjenjivale su se raznorazne krize, koje su svaka na svoj način ostavile trag i izazivale promjene u bilježenjima platnih transakcija. Promjene i posljedice su također vidljive ne samo na razini pojedinih ekonomskih grana, već i na cjelokupnom gospodarstvu. U proteklih pet godina, ekonomiju je zadesila korona kriza, energetska i klimatska kriza te sukob između Rusije i Ukrajine, a za RH i problemi monetarne prirode povodom ulaska u eurozonu. Taj niz izvanrednih događaja je opisao makroekonomsko okruženje promjenama njezinih indikatora i brojeva, odnosno vrijednosti platnih transakcija unutar platnih sustava i platnih usluga. Ova analiza se fokusira na proučavanje statističkih podataka za razdoblje prije i poslije pandemije. Konkretno, cilj rada je analizirati i interpretirati platne usluge i stare modele platnih sustava, kao i one nove nakon migracije i prelaska na euro. Nadalje, opisati i interpretirati makroekonomsko okruženje koje je dovelo do takvih bilježenja i promjena.

1.2. Metode istraživanja i izvori podatka

Prilikom izrade završnog rada, korištene su brojne metode i izvučeni su razni sekundarni podatci sa službenih statističkih stranica. Većinom sa domene Hrvatske narodne banke i Europske središnje banke te raznih znanstvenih radova i časopisa. Radi ostvarenja postavljenog cilja, među najznačajnijom korištenom znanstveno-istraživačkom metodom je metoda deskripcije. Deskriptivna metoda je jednostavno opisivanje predmeta ili pojava, kojom se opisuju stanja stvari u trenutku promatranja. Nadalje, korištena je induktivna metoda objašnjavajući pojedinačne stavke da bi došli do konkretnog konačnog zaključka. Uz nju je korištena i deduktivna metoda. Njome se na temelju logičkih obilježja, dolazi do novih spoznaja te većinom dolazi u zajedništvu sa induktivnom metodom s kojom zajedno čini jedinstvo. Zatim, korištena je statistička metoda jer se na temelju obilježja određenog broja elementa izvodi opći zaključak o prosječnoj vrijednosti obilježja. U konačnici, korištena je komparativna metoda prilikom usporedbe podataka za različita razdoblja. Zaključno, u posljednjem poglavlju korištena je metoda sinteze podataka i činjenica kako bi se iskazao jasan stručni doprinos rada i došlo do složenijeg zaključka.

1.3. Struktura rada

Završni rad će biti podijeljen na pet tematskih cjelina. U uvodnom dijelu će biti poviše definiran predmet istraživanja, objašnjen predmet i cilj rada, izložene korištene metode istraživanja i izvori podataka te naposljetku i jasnije objašnjena struktura rada. Nadalje, biti će detaljnije opisani poslovni sustavi i poslovne usluge. Drugim riječima, u radu će biti navedena sva obilježja platnih usluga i sustava za prostor Republike Hrvatske. Rad je zatim strukturiran na sljedeći način, u trećoj cjelini biti će opisano makroekonomsko okruženje za pojedinu promatranu godinu, odnosno biti će interpretirani makroekonomski indikatori za Hrvatsku i europodručje. U četvrtoj cjelini, nalaziti će se glavna točka rada, to jest analiza i interpretacija podataka platnih transakcija platnih sustava i usluga. Konkretno, ovim radom će se opisati kako određene makroekonomske situacije (okruženje) i pozicija RH unutar Europske Unije, utječu na godišnje indikatore i podatke za gledano razdoblje. Prikazivati će se podatci za određenu godinu u usporedbi sa ostalim godinama u radu (razdoblje od 2019. do 2023. godine). Konačno, u zadnjoj cjelini rada, biti će definiran njegov stručni doprinos, popraćen službenim rezultatima analiza s ciljem iznošenja autorovog završnog mišljenja na temu.

2. PLATNI SUSTAVI I PLATNE USLUGE

Platni promet, odnosno platni sustavi i platne usluge, ključni su elementi financijske infrastrukture svake suvremene ekonomije. Oni predstavljaju temeljni mehanizam putem kojeg se obavljaju novčane transakcije između pojedinaca, tvrtki i institucija, omogućujući gospodarsku aktivnost, trgovinu i financijske tokove. Platni promet cijelog europodručja oslanja se na golemu infrastrukturu koja osigurava siguran prijenos sredstava i imovine s jednog mjesta na drugo. Neizostavan je dio gospodarskog sustava svake zemlje i njegova je temeljna funkcija omogućavanje sigurne i učinkovite uporabe novca kao sredstvo plaćanja. Još jedna od njegovih ključnih funkcija je i izvršavanje bezgotovinskih platnih transakcija, odnosno prijenos sredstava od platitelja prema primatelju plaćanja. Uspješno i sigurno funkcioniranje platnog prometa iznimno je važno i za središnju banku, instituciju odgovornu za funkcioniranje platnog prometa u zemlji (ili za područje, primjerice europodručje) kao i za cjelokupni financijski sustav i sve njegove sudionike. Dok je platni sustav uspostavljen za olakšavanje kliringa i namire novčanih i drugih financijskih transakcija. Drugim riječima, služi za izvršenje međubankovnih plaćanja, odnosno obračun i namiru platnih transakcija. Prema HNB-u, „platni sustavi jesu sustavi za prijenos novčanih sredstava s formalnim i standardiziranim postupcima i zajedničkim pravilima za obradu, obračun i/ili namiru platnih transakcija. U Republici Hrvatskoj, platni promet se odvija preko tri platna sustava, a to su sustav TARGET-HR, sustav EuroNKS i sustav EuroNKSInst“ (HNB, 2023.). S datumom uvođenja eura kao službene valute u RH nastavilo se provođenje platnih transakcija putem platnih sustava u eurima (TARGET i EuroNKS, u kojemu će se obrađivati i platne transakcije SEPA izravnih terećenja), a obustavilo se provođenje kunskih platnih transakcija u platnim sustavima (HSVP, NKS i NKSInst). Platni promet sastoji se od seta instrumenata, procedura, pravila i tehničke potpore za slanje informacija i namiru transakcija između sudionika. U užem smislu, platni promet obuhvaća formalne aranžmane temeljene na ugovorima i zakonodavstvu, s standardiziranim pravilima i ugovornim odnosima za slanje, kliring i namiru obveza i instrumenata između sudionika (HNB, 2023.).

Funkcioniranje platnog prometa u RH je uređeno nizom zakona i propisa od strane Europske unije. Osim Zakona o platnom prometu, platni promet u zemlji reguliran je i Zakonom o elektroničkom novcu koji je usklađen s pravnim aktima EU-a. Zakon uređuje elektronički novac i izdavatelje elektroničkog novca, izdavanje i iskup elektroničkog novca, uvjete za osnivanje, poslovanje i prestanak rada institucija za elektronički novac sa sjedištem u Republici Hrvatskoj (Zakon o električnom novcu, NN 64/2018.).

Također, uređuje i nadzor nad poslovanjem kao i uvjete pod kojima institucije za elektronički novac sa sjedištem izvan granica mogu poslovati u Republici Hrvatskoj.

Hrvatska narodna banka (HNB) u skladu s odredbama zakona donosi i podzakonske propise kojima se regulira njihova provedba, odnosno pravila rada platnog sustava kojim upravlja.

Platni sustav u Republici Hrvatskoj je onaj čiji je barem jedan sudionik pružatelj platnih usluga koji je odobrenje za pružanje platnih usluga dobio od Hrvatske narodne banke i čiji je upravitelj osoba koja ispunjava uvjete propisane Zakonom o platnom prometu. Hrvatska narodna banka je poduzela niz mjera za ublažavanje ekonomskih posljedica raznoraznih kriza. Uvodi mjere monetarne politike, supervizorske mjere, izdaje poslovne preporuke klijentima banaka te nastavlja obavljati svoje regularne zadatke.

Dok sudionik u platnom sustavu može biti: pružatelj platnih usluga, upravitelj toga platnog sustava, drugi platni sustav i druga osoba u skladu s pravilima rada toga platnog sustava.

2.1. Hrvatski sustav velikih plaćanja (HSVP)

Prema HNB-u, „Hrvatski sustav velikih plaćanja (HSVP) platni je sustav u kojemu se platne transakcije u kunama namiruju u realnom vremenu na bruto načelu, a riječ je uglavnom o relativno velikim iznosima“. Sudionici HSVP-a su bili Hrvatska narodna banka zajedno sa kreditnim institucijama, odnosno bankama i štednim bankama, čije je sjedište u Republici Hrvatskoj i koje su dobile odobrenje za rad od strana HNB-a, Hrvatske banke za obnovu i razvitak te Srednjeg klirinško depozitnog društva (SKDD).

Hrvatski sustav velikih plaćanja je bio jedan od platnih sustava RH u kojem su se u kunama namirivale platne transakcije sa svrhom provođenja mjera monetarne politike HNB-a. Izuzet toga, namirivale su se platne transakcije u svrhu: opskrbe banaka gotovim novcem, provođenja transakcija s financijskim instrumentima, provođenja konačne namire drugih platnih sustava i ostale platne transakcije.

HSVP-ova infrastruktura sastojala se od aplikacije CAS (Central Accounting System), platforme SWIFT (telekomunikacijska mreža za razmjenu standardiziranih autentificiranih poruka) i usluge FIN Copy, koja je Hrvatskoj narodnoj banci omogućila prijenos platnih transakcija između platitelja i primatelja plaćanja te evidenciju promjena na računima sudionika u HSVP-u kao posljedice namire platne transakcije (HNB, 2016.). HNB je za svakog sudionika u HSVP-u otvarala i operativno vodila račun preko kojeg se provodila namira platnih transakcija. Platni sustav je omogućavao sudionicima isključivo zadavanje kreditnih transfera putem SWIFT telekomunikacijske mreže kreiranjem odgovarajućih vrsta SWIFT platnih poruka, kao i zadavanje plaćanja s budućim datumom valute, to jest do sedam dana unaprijed.

Hrvatski sustav velikih plaćanja prestao je sa radom na kraju obračunskog dana 30. prosinca 2022. godine, povodom prelaska Republike Hrvatske u eurozonu, odnosno usvajanjem eura kao službeni valutu (Zakon o platnom prometu, NN 66/2018. i Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci, NN 75/2008., 54/2013., 47/2020. ; NN 133/2022.)

2.2. Nacionalni klirinški sustav (NKS)

Nacionalni klirinški sustav (NKS) je međubankovni platni sustav za multilateralni obračun po neto načelu većeg broja platnih transakcija u kunama koje glase na relativno male iznose (HNB, 2016.). Započeo je s radom 2001. godine, ali zajedno sa HSVP-om prestaje s radom krajem 2022. godine (NN 133/2022.). Prema definiciji HNB-a, NKS je platni sustav koji je omogućavao obračun bezgotovinskih međubankovnih platnih transakcija u kunama svih sudionika NKS-a. Izraz „kliring“ (eng. clearing) je prema mrežnom izdanju Hrvatske enciklopedije definiran kao „međusobno poništavanje (prebijanje) potraživanja i dugova između stranaka unutar bankarskog ili financijskog sustava do visine preklapanja, dok se saldo namiruje u novcu ili kojem drugom obliku definitivnog namirenja“.

Unutar nacionalnog klirinškog sustava, nalazili su se jednaki sudionici kao i kod HSVP-a. Jedina iznimka je mogućnost sudionika NKS-a da mogu biti i posredni i neposredni. Upravitelj i vlasnik platnog sustava je bila Financijska agencija (Fina), dok je HNB imala posebnu ulogu „banke agenta“ namire u NKS-u. HNB je također imala i stalnu kontrolu te nadzor nad cijelim sustavom, odnosno mogućnost uvida u stanje i mogućnost blokade obračunskih računa neposrednih sudionika. Pravila rada koje su morali zadovoljiti svi sudionici su bila propisana unutar „Regulative“ Hrvatske narodne banke. Obračun međubankovnih platnih transakcija se odvijao u četiri ciklusa i bio je određen „Terminskim planom“ obračuna platnih transakcija u NKS-u, a donosila ga je FINA uz suglasnost središnje banke.

Obračun platnih transakcija u NKS-u obavljao se do visine raspoloživih novčanih sredstava na obračunskim računima neposrednih sudionika. Određivanje limita u visini iznosa novčanih sredstava koji neposredni sudionik izdvaja na račun kod HNB-a u HSVP-u, kao i namiru konačnih neto pozicija na obračunskim računima neposrednih sudionika u NKS-u na kraju obračunskog dana obavljala je Hrvatska narodna banka sve do kraja rada NKS-a 2022. godine.

2.3. TARGET-HR

TARGET (eng. Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer System) je sustav koji pruža brojne usluge koje je razvio i kojima upravlja Eurosustav, a koje osiguravaju slobodan protok novca, vrijednosnih papira i kolateralala (TARGET usluge) diljem Europe. Centralizirani je sustav koji obuhvaća platne sustave u eurima koji omogućuju namiru u novcu središnje banke i pružaju usluge središnjeg upravljanja likvidnošću (eng. Central Liquidity Management, CLM), bruto namiru u realnom vremenu za plaćanja i usluge za namiru sporednih sustava (T2 servis) te omogućuju plaćanja povezana s namirom vrijednosnih papira (TARGET2-Securities servis, T2S) i namiru instant plaćanja (TARGET Instant Payments Settlement servis, TIPS) (HNB, 2023.).

Europska središnja banka je glavno nadzorno tijelo sustava TARGET, gdje je i započeo s djelovanjem 1999. godine. Odbor za tržišnu infrastrukturu (eng. The Market Infrastructure Board, MIB) je usmjereno upravljačko tijelo zaduženo za inicijative Eurosustava u području tržišne infrastrukture. Odgovoran je za svakodnevno funkcioniranje T2, TIPS i T2S, kao i za upravljanje svim projektima Eurosustava u području tržišne infrastrukture i plaćanja (ECB, b.d.).

TARGET-HR je nacionalna komponenta sustava TARGET koja je u nadležnosti Hrvatske narodne banke. Zajedno sa T2 servisom čine platni sustav u kojemu se namiruju platne transakcije (nacionalne i prekogranične) u realnom vremenu u eurima na RTGS načelu (engl. Real Time Gross Settlement) za međubankovna plaćanja i plaćanja klijenata. Također se namiruju: plaćanja u svrhu provođenja monetarne politike EU-a, monetarnih operacija HNB-a, platne transakcije u svrhu opskrbe banaka gotovim novcem, platne transakcije u svrhu provođenja transakcija povezanih sa sudjelovanjem na tržištu kapitala, platne transakcije u svrhu provođenja konačne namire drugih platnih sustava i ostale druge platne transakcije. TARGET-HR zamijenio je nacionalnu komponentu sustava TARGET2-HR, koja je započela s radom 2016. godine u skladu s Nacionalnim planom migracije na SEPA.

SEPA (eng. Single Euro Payments Area) označava jedinstveno područje plaćanja u eurima za izvršavanje i primanje plaćanja u eurima pod jednakim uvjetima, pravima i obvezama, neovisno o tome gdje se platitelji i primatelji nalaze. Glavni cilj joj je uspostava jedinstvenog sustava platnog prometa u cijeloj Eurozoni i ostalim europskim zemljama koje imaju nacionalnu valutu, ali prihvaćaju i plaćanja u eurima, a koje pripadaju SEPA području (Fina, b.d.).

TARGET2 je sustav s jedinstvenom tehničkom platformom (eng. Single Shared Platform, SSP) kojom zajednički upravljaju u ime Eurosustava Deutsche Bundesbank, Banca d'Italia, Banque de France i Banco de España (4CB). Razvile su ga središnje banke Europske unije s ciljem omogućavanja sigurne i efikasne namire platnih transakcija u eurima na RTGS načelu te olakšavanja provođenja monetarne politike EU-a. Europska središnja banka je glavno nadzorno tijelo sustava TARGET2. Jedan je od ključnih elemenata financijske integracije u EU-u jer omogućuje slobodno kretanje novca preko granica i pridonosi provedbi jedinstvene monetarne politike ECB-a. Godine 2023. je na razini Eurosustava uspostavljena nova konsolidirana platforma T2-T2S i novi sustav nazvan TARGET i pripadajući servis T2 koji je optimizirao upravljanje likvidnošću u funkcionalnom i tehničkom smislu u svim TARGET uslugama te zamijenio postojeći sustav TARGET2 (HNB, 2023.).

Tablica 1: Popis sudionika TARGET-HR

Redni broj	NAZIV SUDIONIKA
1.	ADDIKO BANK d.d. Zagreb
2.	AGRAM BANKA d.d. Zagreb
3.	BANKA KOVANICA d.d. Varaždin
4.	BKS BANK AG, Glavna podružnica Hrvatska
5.	CROATIA BANKA d.d. Zagreb
6.	ERSTE & STEIERMÄRKISCHE BANK d.d. Rijeka
7.	HRVATSKA NARODNA BANKA
8.	HRVATSKA POŠTANSKA BANKA d.d. Zagreb
9.	IMEX BANKA d.d. Split
10.	ISTARSKA KREDITNA BANKA UMAG d.d. Umag
11.	J&T banka d.d. Varaždin
12.	KARLOVAČKA BANKA d.d. Karlovac
13.	KENTBANK d.d. Zagreb
14.	OTP BANKA d.d. Split
15.	PARTNER BANKA d.d. Zagreb
16.	PODRAVSKA BANKA d.d. Koprivnica
17.	PRIVREDNA BANKA ZAGREB d.d. Zagreb
18.	RAIFFEISENBANK AUSTRIA d.d. Zagreb
19.	SAMOBORSKA BANKA d.d. Samobor
20.	SLATINSKA BANKA d.d. Slatina
21.	SREDIŠNJE KLIRINŠKO DEPOZITARNO DRUŠTVO d.d.
22.	SKDD-CCP Smart Clear d.d.
23.	ZAGREBAČKA BANKA d.d. Zagreb

Izvor: Izrada autora prema podacima HNB-a

2.4. EuroNKS

EuroNKS platni je sustav koji obrađuje međubankovne platne transakcije SEPA kreditnih transfera u eurima (Fina, b.d.). Prema definiciji HNB-a, „platni je sustav za obračun platnih transakcija SEPA kreditnih transfera (SCT) i SEPA izravnih terećenja (SDD), nacionalnih i prekograničnih“. Služi za obračunavanje platnih transakcija zadanih prema Pravilima jedinstvene platne sheme Europskog platnog vijeća (eng. European Payment Council scheme) za izvršavanje SEPA kreditnih transfera i SEPA izravnih terećenja.

Platni sustav EuroNKS započeo je s radom 2016. godine u skladu s Nacionalnim planom migracije na SEPA i obračunavao je platne transakcije SEPA kreditnih transfera u eurima, a nakon uvođenja eura kao nacionalne valute u RH započinje i s obračunom SEPA izravnih terećenja u eurima. Nacionalnim planom migracije, definirano je da se u Republici Hrvatskoj, prema dogovoru s hrvatskom bankovnom zajednicom, uspostavi jedinstvena platna infrastruktura (NKS) za obračun nacionalnih i prekograničnih SEPA kreditnih transfera u eurima, odnosno EuroNKS. Financijska agencija, kao vlasnik i upravitelj sustava, odgovorna je za realizaciju, uspostavu i operativno upravljanje platnom infrastrukturom platnog sustava EuroNKS.

Prema fini, sudionici EuroNKS-a mogu biti:

- ❖ Hrvatska narodna banka,
- ❖ kreditne institucije sa sjedištem u RH koje su dobile odobrenje za rad od HNB-a,
- ❖ podružnice kreditnih institucija iz drugih država članica EU-a za koje su njihova nadležna tijela dostavila obavijest HNB-u o osnivanju podružnice u RH i
- ❖ podružnice kreditnih institucija iz trećih država koje su od HNB-a dobile odobrenje za osnivanje podružnice kreditne institucije iz treće države.

Fina osigurava tehničku interoperabilnost EuroNKS-a, odnosno time omogućuje izvršenje prekograničnih platnih transakcija povezivanjem s drugim SEPA platnim sustavom koji obračunava zaprimljene platne transakcije ili ih dalje usmjerava na obračun u drugi povezani SEPA platni sustav. Prekogranične platne transakcije su izjednačene sa nacionalnim platnim transakcijama prilikom povezivanja.

Također je interoperabilan s drugim klirinškim sustavima za mala plaćanja drugih država članica Europske unije s kojima je povezan posredno preko Hrvatske narodne banke, čime ostvaruje punu dostupnost unutar SEPA područja za sve sudionike.

Hrvatska narodna banka ima ulogu u omogućavanju prekogranične interoperabilnosti i pune dostupnosti platne infrastrukture EuroNKS-a s drugim platnim sustavima u SEPA području kao izravni sudionik u europskom platnom sustavu iz druge države članice Europske unije te ujedno izvršava ulogu banke (agenta) za namiru prekograničnih platnih transakcija sudionika EuroNKS-a, kao što je i bio slučaj prije eura (HNB, 2023.). HNB također ima stalnu kontrolu i nadzor nad cijelim sustavom te mogućnost uvida u stanje obračunskih računa neposrednih sudionika u EuroNKS-u.

Tablica 2: Popis sudionika EuroNKS

Redni broj	NAZIV SUDIONIKA
1.	ADDIKO BANK d.d. Zagreb
2.	AGRAM BANKA d.d. Zagreb
3.	BANKA KOVANICA d.d. Varaždin
4.	BKS BANK AG, Glavna podružnica Hrvatska
5.	CROATIA BANKA d.d. Zagreb
6.	ERSTE & STEIERMÄRKISCHE BANK d.d. Rijeka
7.	HRVATSKA NARODNA BANKA
8.	HRVATSKA POŠTANSKA BANKA d.d. Zagreb
9.	IMEX BANKA d.d. Split
10.	ISTARSKA KREDITNA BANKA UMAG d.d. Umag
11.	J&T banka. d.d. Varaždin
12.	KARLOVAČKA BANKA d.d. Karlovac
13.	KENTBANK d.d. Zagreb
14.	OTP BANKA d.d. Split
15.	PARTNER BANKA d.d. Zagreb
16.	PODRAVSKA BANKA d.d. Koprivnica
17.	PRIVREDNA BANKA ZAGREB d.d. Zagreb
18.	RAIFFEISENBANK AUSTRIA d.d. Zagreb
19.	SAMOBORSKA BANKA d.d. Samobor
20.	SLATINSKA BANKA d.d. Slatina
21.	ZAGREBAČKA BANKA d.d. Zagreb

Izvor: Izrada autora prema podacima HNB-a

2.5. EuroNKSInst

EuroNKSInst platni je sustav za izvršavanje „instant“ platnih transakcija u eurima, između platitelja i primatelja plaćanja, u gotovo realnom vremenu (SEPA instant kreditni transfer) (HNB, 2023.). SEPA instant kreditni transfer jest kreditni transfer koji se izvršava u vrlo kratkom roku, to jest u svega nekoliko sekundi svakog dana u mjesecu tokom cijele godine. Navedeno vrijeme uključuje terećenje IBAN računa platitelja, izvršenje međubankovnog obračuna zadane instant platne transakcije i odobrenje IBAN računa primatelja plaćanja.

Vlasnik i upravitelj EuroNKSInst platnog sustava jest Financijska agencija te je u potpunosti usklađen sa pravilima „SCT Inst sheme„ Europskog platnog vijeća. Fina je dužna osigurati svakodobno sigurno i stabilno funkcioniranje sustava u skladu s načelima za financijske infrastrukture i ostalim međunarodno prihvaćenim standardima (HNB, 2023.).

Godine 2020. započinje s radom pod nazivom NKSInst, nakon odobrenja HNB-a iste godine. Uvođenjem eura kao nacionalne valute u Republici Hrvatskoj, početkom 2023. godine, sustav nastavlja s radom pod nazivom EuroNKSInst, a Pravila rada platnog sustava EuroNKSInst prilagođena su izmjenama vezanim uz uvođenje nove nacionalne valute (euro) uz suglasnost HNB-a.

Sredinom 2023. godine sustav se uključuje u TARGET TIPS platni sustav Europske središnje banke čime je sudionicima sustava omogućeno izvršenje prekograničnih instant plaćanja putem otvorenih TIPS namjenskih novčanih računa (TIPS DCA). Ubrzo nakon dolazi do obrade prve prekogranične instant platne transakcije u sustavu čime je završena posljednja faza migracije Finine platne infrastrukture na euro (Fina, 2023.).

Uslugu izvršenja instant kreditnih transfera u eurima sa različitim kanalima plaćanja, mogu koristiti samo klijenti onih banaka koje su sudionice EuroNKSInst platnog sustava.

Sudionici EuroNKSInst sustava su:

- ❖ Addiko Bank d.d.,
- ❖ BKS BANK AG, Glavna podružnica Hrvatska,
- ❖ Hrvatska poštanska banka d.d.,
- ❖ Istarska kreditna banka Umag d.d.,
- ❖ Partner banka d.d.,
- ❖ Privredna banka Zagreb d.d.,
- ❖ Zagrebačka banka d.d.

2.6. Platne Usluge

Platne usluge obuhvaćaju širok spektar aktivnosti, uključujući prijenos novca, plaćanja, naplate, autorizaciju i verifikaciju transakcija te izdavanje i upravljanje platnim instrumentima kao što su kartice, čekovi i elektronički novac. S razvojem tehnologije, platne usluge su doživjele znatne promjene, uključujući rastuću digitalizaciju, mobilna plaćanja, internetsko bankarstvo te sve prisutniju ulogu kriptovaluta. Sustavi plaćanja važni su ne samo za stabilnost i učinkovitost financijskog sektora, prijenos monetarnih politika središnjih banaka i funkcioniranje gospodarstva u cjelini, ali i za povjerenje javnosti u valutu.

U skladu sa starim Zakonom platnih usluga u Republici Hrvatskoj, platne usluge izuzev kreditnih institucija (banke i štedne banke) i Hrvatske narodne banke, mogu pružati i institucije za platni promet i institucije za elektronički novac, uz ishodenje odobrenja HNB-a. Platne usluge u RH mogu pružati i institucije koje su odobrenje dobile od nadležnih tijela drugih država članica EU. Novim Zakonom uređeno je da platne usluge također mogu pružati i novi pružatelji platnih usluga (pružatelji usluge iniciranja plaćanja i pružatelji usluge informiranja o računu).

Subjekti upisa u registar pružatelja platnih usluga i izdavatelja elektroničkog novca prema HNB-u jesu:

1. institucije za platni promet, njihovi zastupnici i podružnice,
2. male institucije za platni promet i njihovi zastupnici,
3. registrirani pružatelji usluge informiranja o računu, njihovi zastupnici i podružnice,
4. institucije za elektronički novac, njihovi zastupnici i podružnice,
5. male institucije za elektronički novac i njihovi zastupnici,
6. podružnice institucija za elektronički novac iz trećih država osnovane u Republici Hrvatskoj,
7. Hrvatska banka za obnovu i razvitak,
8. pružatelji usluga koji obavljaju aktivnosti koje se ne smatraju platnim uslugama.

3. MAKROEKONOMSKO OKRUŽENJE

Glavni makroekonomski indikatori su pokazatelji gospodarstva kroz kratak i pregledan tablični prikaz ključnih godišnjih makroekonomskih pokazatelja tijekom duljeg razdoblja. Popisuju se podatci poput: broja stanovnika, BDP-a, uvoza i izvoza, računa, dugova, stope nezaposlenosti, inflacije te i mnogi drugi ostali podatci. Indikatori se prate na nacionalnoj, kontinentalnoj i globalnoj razini.

3.1. Razdoblje prije pandemije (2019. godina)

Godinu 2019. obilježila je pojava nove bolesti COVID-19 (eng. Coronavirus disease 2019), uzrokovana SARS-CoV-2 virusom. Ubrzo nakon dolazi do proglašenja pandemije na globalnoj razini od strane Svjetske zdravstvene organizacije (eng. World Health Organization, WHO). Povodom proglašenja pandemije, dolazi do povećane globalne neizvjesnosti koja prema pregledu financijske stabilnosti rezultira povećanjem negativnog rizika za globalni gospodarski rast i gospodarski rast europodručja. Pojava korona virusa nije direktno utjecala na zabilježene podatke u nastavku, ali će zato njegove posljedice biti jasno vidljive u ostalim razdobljima na prostoru Hrvatske i šire.

Tablica 3: Glavni makroekonomski indikatori Hrvatske za 2019. godinu

Ekonomski indikatori	2019.
Broj stanovnika (mil.)	4,065
BDP (mil. EUR, tekuće cijene)	54.784
BDP po stanovniku (EUR)	13.476
BDP - realna godišnja stopa promjene (%)	3,4
Prosječna godišnja stopa inflacije - Harmonizirani indeks potrošačkih cijena (HIPC)	0,8
Prosječna godišnja stopa inflacije - Indeks potrošačkih cijena (IPC)	0,8
Tekući račun platne bilance (mil. EUR)	1.576
Tekući račun platne bilance (% BDP-a)	2,9
Tekući i kapitalni račun platne bilance (mil. EUR)	2.480
Tekući i kapitalni račun platne bilance (% BDP-a)	4,5
Izvoz robe i usluga (% BDP-a)	51,5
Uvoz robe i usluga (% BDP-a)	51,8
Inozemni dug (mil. EUR, na kraju razdoblja)	40.589
Inozemni dug (% BDP-a)	74,1
Inozemni dug (% izvoza robe i usluga)	144,0
Otplaćeni inozemni dug (% izvoza robe i usluga)	37,8
Bruto međunarodne pričuve (mil. EUR, na kraju razdoblja)	18.560
Bruto međunarodne pričuve (u mjesecima uvoza robe i usluga, na kraju razdoblja)	7,8
Devizni tečaj za 31. prosinca (USD : 1 EUR)	1,1234
Prosječni devizni tečaj (USD : 1 EUR)	1,1195
Neto pozajmljivanje (+)/zaduživanje (-) konsolidirane opće države (mil. EUR)	119
Neto pozajmljivanje (+)/zaduživanje (-) konsolidirane opće države (% BDP-a)	0,2
Dug opće države (% BDP-a)	71,0
Dugoročne kamatne stope (% na godišnjoj razini)	1,29
Stopa nezaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.)	6,6
Stopa zaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.)	47,7

Izvor: Izrada autora prema podacima HNB-a

Makroekonomski indikatori za 2019. godinu prostora Hrvatske, prikazani su u tablici 3. Indikatori su iskazani u milijunima i eurima te različitim stopama, odnosno postocima. U usporedbi sa ranijim podacima prošlih razdoblja, nisu vidljiva značajnija odstupanja. Zabilježen je blagi pad prirasta stanovništva, popraćen smanjenjem stope inflacije (iznosi 0,8%) u usporedbi sa 2018. godinom, kada je iznosila 1,6%. Povodom otvaranja novih radnih mjesta, dolazi do smanjenja stope nezaposlenosti za osobe starije od 15 godina, odnosno rasta same zaposlenosti. Ukupni dugovi su se smanjili uz nastavak povećanja uvoz i izvoz roba i usluga kao i kod prijašnjih razdoblja. Također se nastavljaju pozitivne kretnje u domaćem gospodarstvu, što dokazuje ostvarenje međugodišnjeg realnog rasta BDP-a od 3,4%.

Eurostat nema javno dostupne, pohranjene podatke ovog razdoblja, ali se dio podataka koristio u formiranju ECB-ova testiranja za 2018. godinu s ciljem predviđanja budućeg razdoblja. Za prostor europodručja, prema rezultatima ECB-ovog testiranja za preko 80 različitih banaka, zabilježeno je povećanje omjera završnog kapitala za iznos od 10,1% redovnog osnovnog kapitala (eng. Common Equity Tier 1, CET1). CET1 mjera uvedena je 2014. godine kao mjera predostrožnosti za zaštitu gospodarstva od financijskih kriza, najčešće u sklopu europskog bankarskog sustava. Mjera se koristi za lakše snalaženje i interpretaciju predviđenih scenarija u vrijeme trajanja financijskih kriza. Mjere se dva različita scenarija. Prvi je osnovni scenarij, koji ne predviđa značajne promjene u gospodarstvu i utjecaj krize na poslovanje. Dok drugi, nepovoljan scenarij, predviđa najgori mogući šok za tržište. U redovan osnovni kapital (CET1) spadaju obične dionice koje drži banka ili druga financijska institucija i služi za mjerenje kapitala banke u odnosu na njezinu imovinu. Smanjenje omjera redovnog osnovnog kapitala (eng. Common Equity Tier 1 Ratio, CET1R) u cijelom sustavu iznosi -4.0 postotna boda (pp) na bazi potpunog opterećenja za vrijeme „nepovoljnog scenarija“, odnosno predviđene mjere bilježenja za vrijeme trajanja aktualne krize (ECB, 2018.). Također, izračunata je visoka promjena cijena nekretnina od 17%, popraćena korekcijom cijena dionica od 31% za europodručje. Količina obveznica s negativnim prinosima značajno je porasla diljem svijeta za to razdoblje.

3.2. Proglašenje pandemije (2020. godina)

Godina 2020. bilježi proširenje bolesti korone na prostoru Hrvatske i također ostatku svijeta. Službeno je proglašena pandemija s kojom započinje razdoblje nove krize. Za razliku od prošlog razdoblja, jasno su vidljivi uzroci i posljedice dolaska virusa. Značajno se povećala razlika makroekonomskih indikatora u usporedbi sa prijašnjim razdobljima. Dolazi do velikih odstupanja i promjena u podacima, kakvi nisu zabilježeni još od globalne financijske krize.

Tablica 4: Glavni makroekonomski indikatori Hrvatske za 2020. godinu

Ekonomski indikatori	2020.
Broj stanovnika (mil.)	4,048
BDP (mil. EUR, tekuće cijene)	50.477
BDP po stanovniku (EUR)	12.471
BDP - realna godišnja stopa promjene (%)	-8,5
Prosječna godišnja stopa inflacije - Harmonizirani indeks potrošačkih cijena (HIPC)	0,0
Prosječna godišnja stopa inflacije - Indeks potrošačkih cijena (IPC)	0,1
Tekući račun platne bilance (mil. EUR)	-268
Tekući račun platne bilance (% BDP-a)	-0,5
Tekući i kapitalni račun platne bilance (mil. EUR)	807
Tekući i kapitalni račun platne bilance (% BDP-a)	1,6
Izvoz robe i usluga (% BDP-a)	41,5
Uvoz robe i usluga (% BDP-a)	48,5
Inozemni dug (mil. EUR, na kraju razdoblja)	41.285
Inozemni dug (% BDP-a)	81,8
Inozemni dug (% izvoza robe i usluga)	197,0
Otplaćeni inozemni dug (% izvoza robe i usluga)	35,3
Bruto međunarodne pričuve (mil. EUR, na kraju razdoblja)	18.943
Bruto međunarodne pričuve (u mjesecima uvoza robe i usluga, na kraju razdoblja)	9,3
Devizni tečaj za 31. prosinca (USD : 1 EUR)	1,2271
Prosječni devizni tečaj (USD : 1 EUR)	1,1422
Neto pozajmljivanje (+)/zaduživanje (-) konsolidirane opće države (mil. EUR)	-3.688
Neto pozajmljivanje (+)/zaduživanje (-) konsolidirane opće države (% BDP-a)	-7,3
Dug opće države (% BDP-a)	86,9
Dugoročne kamatne stope (% na godišnjoj razini)	0,83
Stopa nezaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.)	7,5
Stopa zaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.)	47,2

Izvor: Izrada autora prema podacima HNB-a

Prema tablici 4., vidljiv je jasan prikaz dolaska korona virusa na prostor Hrvatske u usporedbi sa variranjima indikatora prošlog razdoblja. Jedan od najviše pogođenih indikatora je BDP-ova realna godišnja stopa promjene iskazana u postotcima. Iznosi -8,5%, naspram 3,4% prošlog razdoblja, odnosno postotnu promjenu od 11,9 posto. Ostali negativni podatci su: tekući račun platne bilance u iznosu od -268 mil. EUR ili -0,5% iz pogleda postotka BDP-a i neto zaduživanje konsolidirane opće države u iznosu od -3.688 mil. EUR, to jest -7.3% BDP-a. Prosječna godišnja stopa inflacije (HIPC) bilježi najnižu stopu od svih promatranih razdoblja, ono iznosi 0%. Broj stanovnika nastavlja opadati, dok ostali podatci koji su sve do 2019. godine rasli, kreću drastično opadati pojavom virusa na sam prostor Hrvatske. Tekući i kapitalni račun platne bilance kao i uvoz i izvoz robe i usluga se smanjuju. Republika Hrvatska se sve više zadužuje te time raste i njen opći, a i inozemni dug, popraćen smanjenjem otplaćenosti duga od 2,5%. Dolazi do povećanja deviznog tečaja i smanjenja dugoročnih kamatnih stopa, kao i stope zaposlenosti kod osoba starijih od 15 godina.

Prema Eurostat-u, gospodarstvo EU-a se u cjelini oporavilo u trećem tromjesečju 2020. godine nakon pada uzrokovanog pandemijom, ali je proizvodnja ostala znatno ispod razine prije pandemije. Među poslovanjima različitih sektora, zračni promet i sektor turizma bili su među najteže pogođenima, dok je industrijska proizvodnja porasla (2,1%) naglašavajući relativnu otpornost sektora na ograničenja izazvana pandemijom. Stopa nezaposlenosti u Europskoj uniji kao i u Hrvatskoj je bila stabilna, a potrošači su dodatno potaknuli maloprodaju. Na tromjesečnoj razini, BDP se vratio za rekordnih 11,5 % u trećem tromjesečju 2020. godine, nakon oštrog pada od 11,3 % u drugom tromjesečju iste godine. Međutim, na godišnjoj razini BDP se smanjio za 4,2 % u trećem tromjesečju 2020. godine, s razlikama među državama članicama Europske unije. Potrošačke cijene na godišnjoj razini ostale su prilično nepromijenjene. Godišnja stopa inflacije iznosila je 0,2 % krajem razdoblja, to jest blago niže u odnosu na 0,3 % početkom 2020. godine. Potrošnja električne energije za cjelokupan Europski prostor se smanjila za oko 1,3%. Izvoz i uvoz robe iz EU-a u ostatak svijeta, porasli su na mjesečnoj razini za 1,9 %, odnosno 0,7 % krajem promatranog razdoblja. Na razini EU-a, državni deficit (-11,4%) i državni dug (95,1% BDP-a) u odnosu na BDP, značajno su porasli kao i u Hrvatskoj na međugodišnjoj razini u drugom tromjesečju 2020. godine zbog hitnih mjera za suzbijanje pandemije. Bruto državni dug definiran je kao nepodmirene obveze sektora opće države po nominalnoj vrijednosti na kraju tromjesečja u sljedećim kategorijama obveza: valuta i depoziti, dužnički vrijednosni papiri i zajmovi.

Povodom proglašenja pandemije i kriznog globalnog stanja, ECB-ovo testiranje u sklopu SREP-a je odgođeno na 2021. godinu. Postupak nadzorne provjere i ocjene ili jednom riječju SREP (eng. Supervisory Review and Evaluation Process) je postupak kojem nadzornici redovito procjenjuju i mjere rizik za pojedinačne banke (ECB, b.d.). Drugim riječima, on pokazuje zadovoljava li banka kapitalne zahtjeve i kako se okvirno nosi s rizicima. Osim toga, pojedinačne odluke na temelju SREP-a podupiru druge nadzorne aktivnosti te pridonose temeljitom i kontinuiranom praćenju banaka. Uveden je 2004. godine sporazumom Basel II, koji je izradio Bazelski odbor za nadzor banaka.

3.3. Razdoblje trajanja pandemije (2021. godina)

Pandemija korona virusa tijekom 2021. godine nastavila je utjecati na globalno gospodarstvo u visokoj mjeri. Povodom uvođenja raznih mjera s ciljem suzbijanja širenja bolesti i smanjenja utjecaja na globalnu ekonomiju, indikatori za prostor Hrvatske i europodručja su se krenuli blago oporavljati.

Tablica 5: Glavni makroekonomski indikatori Hrvatske za 2021. godinu

Ekonomski indikatori	2021.
Broj stanovnika (mil.)	3,879
BDP (mil. EUR, tekuće cijene)	58.244
BDP po stanovniku (EUR)	15.015
BDP - realna godišnja stopa promjene (%)	13,1
Prosječna godišnja stopa inflacije - Harmonizirani indeks potrošačkih cijena (HIPC)	2,7
Prosječna godišnja stopa inflacije - Indeks potrošačkih cijena (IPC)	2,6
Tekući račun platne bilance (mil. EUR)	1.022
Tekući račun platne bilance (% BDP-a)	1,8
Tekući i kapitalni račun platne bilance (mil. EUR)	2.429
Tekući i kapitalni račun platne bilance (% BDP-a)	4,2
Izvoz robe i usluga (% BDP-a)	50,0
Uvoz robe i usluga (% BDP-a)	52,7
Inozemni dug (mil. EUR, na kraju razdoblja)	47.213
Inozemni dug (% BDP-a)	81,1
Inozemni dug (% izvoza robe i usluga)	162,2
Otplaćeni inozemni dug (% izvoza robe i usluga)	21,7
Bruto međunarodne pričuve (mil. EUR, na kraju razdoblja)	25.022
Bruto međunarodne pričuve (u mjesecima uvoza robe i usluga, na kraju razdoblja)	9,8
Devizni tečaj za 31. prosinca (USD : 1 EUR)	1,1326
Prosječni devizni tečaj (USD : 1 EUR)	1,1827
Neto pozajmljivanje (+)/zaduživanje (-) konsolidirane opće države (mil. EUR)	-1.448
Neto pozajmljivanje (+)/zaduživanje (-) konsolidirane opće države (% BDP-a)	-2,5
Dug opće države (% BDP-a)	78,3
Dugoročne kamatne stope (% na godišnjoj razini)	0,45
Stopa nezaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.)	7,6
Stopa zaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.)	47,8

Izvor: Izrada autora prema podacima HNB-a

U usporedbi sa tablicom 4., koja prikazuje podatke perioda početka širenja virusa na prostor RH, tablica 5. dokazuje funkcionalnost uvedenih iznimnih monetarnih, fiskalnih, regulatornih i nadzornih mjera suzbijanja utjecaja bolesti.

Broj stanovnika nastavlja opadati sve većim širenjem virusa. BDP uz ostale druge podatke se vidljivo oporavlja za ovo razdoblje (realna godišnja stopa promjene iznosi 13,1%). Stopa inflacije mjeri najveći zabilježeni iznos (2,7%) sve od 2012. godine. Tekući račun platne bilance prelazi iz negativnog iznosa u pozitivnih 1.022 mil. EUR. Također, tekući i kapitalni račun platne bilance mjeri iznos od 2.429 mil. EUR, slično kao i kod 2019. godine. Inozemni dug se nastavlja povećavati (47.213 mil. EUR), dok se otplaćenost smanjuje (21,7%). Brojenja uvoza i izvoza se stabiliziraju, poput razdoblja neposredno prije pandemije. Devizni tečaj, neto zaduživanje i dug opće države (u % BDP-a) usprkos drugim indikatorima, se znatno smanjuju. Stopa zaposlenosti, odnosno nezaposlenosti ostaje i dalje stabilna i pretežito jednakih brojenja kao i u prošlim razdobljima te time dokazuje smanjen utjecaj COVID-19 za taj faktor.

Na razini europodručja, Eurostat bilježi slična brojenja indikatora kao i za prostor RH. Industrijska proizvodnja i trgovina na malo u EU-u oporavile su se, a proizvodnja u građevinarstvu nastavila je rasti u 2021. godini. Kao i u Hrvatskoj, stopa nezaposlenosti je stabilna i ne bilježi velika odstupanja, dok je inflacija europodručja dosegla vrhunac još od stvaranja jedinstvene valute. Godišnja stopa inflacije u Europskoj uniji dosegla je oko 5,5%. Početkom 2021. godine, izvoz robe iz EU-a u ostatak svijeta se oporavio, dok je uvoz porastao kroz praćenu godinu. Prekomjerna smrtnost nastavila je rasti, brojeći sve više slučajeva zaraze, dok je koncentracija dušikovog dioksida u europskim glavnim gradovima ostala u prosjeku ispod razine prije pandemije. Zabilježena je stopa rasta BDP-a u iznosu od 2,2% te smanjenje državnog manjka od 6,4% i blagog povišenja državnog duga za 3,2% BDP-a zemalja članica EU-a.

Prema ECB-ovom odgođenom testu 2021. godine, sudjelovalo je 38 značajnijih banaka od strane Europskog nadzornog tijela za bankarstvo te 51 drugih značajnijih institucija prema jedinstvenom nadzornom mehanizmu ili SSM. SSM čine Europska središnja banka i nacionalna nadzorna tijela država sudionica. Rezultati testa također dokazuju nastavak nepovoljnih scenarija uzrokovanim korona virusom. Neizvjesnosti koje okružuju pandemiju dovode do dugotrajne ekonomske kontrakcije, BDP nastavlja kontinuirano opadati uz snažan porast nezaposlenosti. Dolazi do stečaja raznih poduzeća što zajedno sa brojem nezaposlenih rezultira promjenama u vrednovanju imovine, kreditnim rasponima te troškovima posudbe.

Smanjenje CET1R na razini sustava iznosi oko -5,2 pp. prema nepovoljnom scenariju (2018. bilo je oko -4,0 pp.). Općenito, bankovni sustav europodručja otporan je s omjerom CET1 (FL¹) od 9,9% na razini sustava prema ozbiljno nepovoljnom scenariju (ECB, 2021.). Stečajevi poduzeća i smanjenje broja zaposlenih dovode do znatnih prilagodbi u procjenama imovine, kreditnim rasponima i troškovima posudbe. Zabilježen je značajan pad cijena stambenih i posebice poslovnih nekretnina. Glavni pokretači iscrpljivanja u nepovoljnom scenariju su gubici po kreditima uz pojavu značajnog stresa na neto prihod od kamata, prihod od trgovanja i neto prihod od naknada i provizija te utjecaj šokova širenja kapitala i kreditne marže.

¹ Potpuno opterećen (eng. Fully loaded, FL)

3.3. Pojava novih kriza (2022. godina)

Tokom 2022. godine, posljedice dolaska virusa počinju slabjeti, globalno gospodarstvo se skoro u potpunosti prilagodilo njegovim utjecajem. Osim već spomenute COVID-19 krize, globalnu ekonomiju ovog razdoblja pogađa također i klimatska kriza zajedno sa geopolitičkom situacijom Rusije i Ukrajine. Povodom rasta tenzija između Rusije i Ukrajine, dolazi do sukoba na tom prostoru koji se odvija sve do danas.

Njihov sukob rezultira ekonomskom krizom ne samo na tom području dvaju država, već diljem Europe i šire. Jedan je od glavnih čimbenika koji je doveo do usporenja globalne gospodarske rasti 2022. godine na samo 3,1% i povišenja opasnosti od rizika diljem svijeta. Prema OECD-u situacija je „veliki i povijesni energetska šok za tržišta“, drugi veliki šok nakon pandemije korona virusa koji pokazuje koliko su krhki temelji mira i sigurnosti. Kao rezultat toga, cijene mnogih sirovina, energije, poluproizvoda i usluga prijevoza značajno su porasle.

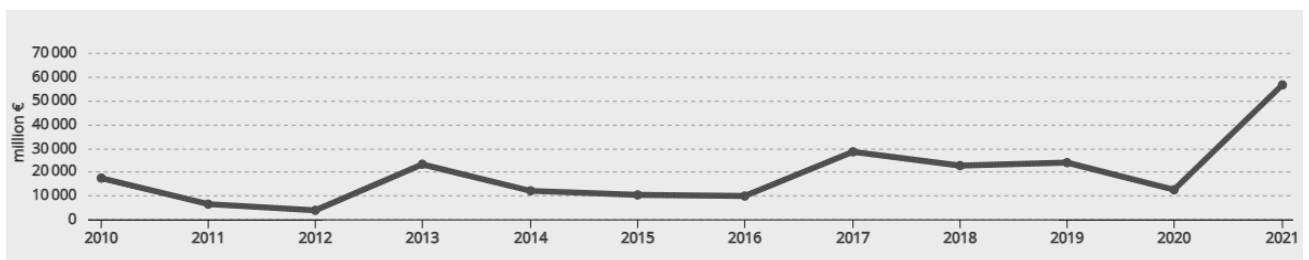
Prema analizi utjecaja aktualne geopolitičke situacije od strane ECB-a, uzrokovane promjene su izmjerene u jedinicama postotne promjene ulja, plina, pšenice, cijena dionica i omjera eura sa ruskim rubaljem (RUB). Rezultati bilježe postotnu promjenu ulja od 11,8%, plina u iznosu od 22,1% i pšenice od 18,5%. Cijene dionica MOEX (eng. Moscow Exchange) padaju za 20%, popraćene predviđenim rastom cijena nafte i plina od preko 100% za buduća razdoblja u slučaju duljeg trajanja sukoba. Rezultati dobiveni ovom analizom potvrđuju da je iz bankarske perspektive, bankarski sektor europodručja otporan na makroekonomske posljedice geopolitičke situacije u Ukrajini. Omjer redovnog osnovnog kapitala (CET1) na razini sustava (u uvjetima potpunog opterećenja, FL) procjenjuje se na 13,1% prema nepovoljnom scenariju i 11,6% prema izrazito nepovoljnom scenariju, sa smanjenjem kapitala od oko 2,1 postotnih bodova, odnosno 3,6 postotnih bodova (ECB, 2022.).

U godinama kada nema EBA-ina testa otpornosti na stres u cijeloj Europskoj uniji, ECB testira značajne institucije pod svojim izravnim nadzorom protiv određene vrste šoka. Ti se testovi provode u suradnji s nacionalnim nadzornim tijelima, a ECB objavljuje rezultate na zbirnoj osnovi. Klimatski test otpornosti na stres 2022. godine, dvogodišnja je tematska vježba ECB-ovog nadzora banaka na otpornost prema stresu. U testu je sudjelovalo više od 104 značajnih institucija. Ciljevi testa su: doprinosi cjelokupnom SREP-u na kvalitativan način, nauka banaka i nadzornika da bolje procjene rizik povezan s klimom, učiniti više informacija o testiranju stresa na klimatske rizike dostupnim, pripremiti banke za nadolazeće regulatorne promjene i podržati druge ECB i SSM inicijative za nadzor banaka (ECB, 2022.).

U konačnici, banke nisu jasno definirale dugoročne strategije za prilagodbu različitim scenarijima klimatskih rizika, pokazujući malo razlika između različitih scenarija. Povodom toga, dolazi do velikog nedostatka i manjka podataka za predviđanje mogućih situacija i scenarija te time i zaštite od potencijalnih rizika. Predviđa se da će ranija materijalizacija tranzicijskog rizika povećati kreditna umanjjenja, odnosno da su banke u boljoj poziciji za kratkoročan period klimatskih rizika u odnosu na dugoročan. Rezultati vježbe dokazuju da su cijene ugljika glavni pokretač tranzicije. One direktno utječu i na cijene drugih neobnovljivih izvora energije te posljedično na sektore koji ovise o korištenju tih izvora, odnosno intenzitetu ugljika u pojedinom sektoru. Banke također učinke povezane s klimom smatraju više operativnim, nego reputacijskim rizikom (ECB, 2022.).

Eurostat bilježi gubitke u iznosu od oko 145 mil. EUR uzrokovanih klimatskim promjenama u proteklom desetljeću. Klimatske promjene potiču ekstremne vremenske prilike i događaje povezane s klimom, što zauzvrat dovodi do ekonomskih gubitaka (EUROSTAT, 2022.).

Grafikon 1: Ekonomski gubici povezani sa klimom kroz desetljeće

Izvor: European Environment Agency (EEA)

Kao što se može vidjeti iz grafikona 1., najveći ukupni gubitak izmjeren je 2021. godine i iznosi 56,5 milijardi eura, duplo više od prijašnjeg zabilježenog 2017. godine (27,9 milijardi eura). Dok je najniže izmjeren ukupni gubitak 2012. godine i iznosi 3,7 milijardi eura gubitka. Povodom rasta toplinskog vala na prostoru Europe, glavni krivac visokih gubitaka su požari uzrokovani povišenjem temperature za oko $+0,5^{\circ}\text{C}$ stupnjeva kroz desetljeće (EUROSTAT, 2022.).

Tablica 6: Glavni makroekonomski indikatori Hrvatske za 2022. godinu

Ekonomski indikatori	2022.
Broj stanovnika (mil.)	3,854
BDP (mil. EUR, tekuće cijene)	66.943
BDP po stanovniku (EUR)	17.486
BDP - realna godišnja stopa promjene (%)	6,2
Prosječna godišnja stopa inflacije - Harmonizirani indeks potrošačkih cijena (HIPC)	10,7
Prosječna godišnja stopa inflacije - Indeks potrošačkih cijena (IPC)	10,8
Tekući račun platne bilance (mil. EUR)	-1.064
Tekući račun platne bilance (% BDP-a)	-1,6
Tekući i kapitalni račun platne bilance (mil. EUR)	657
Tekući i kapitalni račun platne bilance (% BDP-a)	1,0
Izvoz robe i usluga (% BDP-a)	60,2
Uvoz robe i usluga (% BDP-a)	65,9
Inozemni dug (mil. EUR, na kraju razdoblja)	49.554
Inozemni dug (% BDP-a)	74,0
Inozemni dug (% izvoza robe i usluga)	122,9
Otplaćeni inozemni dug (% izvoza robe i usluga)	16,9
Bruto međunarodne pričuve (mil. EUR, na kraju razdoblja)	27.877
Bruto međunarodne pričuve (u mjesecima uvoza robe i usluga, na kraju razdoblja)	7,6
Devizni tečaj za 31. prosinca (USD : 1 EUR)	1,0666
Prosječni devizni tečaj (USD : 1 EUR)	1,0530
Neto pozajmljivanje (+)/zaduživanje (-) konsolidirane opće države (mil. EUR)	262
Neto pozajmljivanje (+)/zaduživanje (-) konsolidirane opće države (% BDP-a)	0,4
Dug opće države (% BDP-a)	68,8
Dugoročne kamatne stope (% na godišnjoj razini)	2,70
Stopa nezaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.)	7,0
Stopa zaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.)	48,7

Izvor: Izrada autora prema podacima HNB-a

Godine 2022., gospodarstvo Hrvatske se nastavilo kretati u istom smjeru, kao i u prethodnom razdoblju. Broj stanovnika i dalje nastavlja opadati, dok BDP po stanovniku mjeri rekordnih 17.486 eura, više od 2.000 eura nego prošle godine (tablica 6.). Također, taj iznos je popraćen visokom inflacijom, koja iznosi 10,7%, odnosno najviše zabilježenih u proteklih dva desetljeća. Hrvatska se 2022. godine ponovno zadužila, što rezultira u negativnom tekućem računu platne bilance i rastu inozemnog duga, odnosno smanjenju postotka otplaćenosti duga. Zbog bolje kontrole i suzbijanja problema uzrokovanih pandemijom, uvoz i izvoz roba i usluga sa ostalim inozemnim državama su porasli za ovo razdoblje. Bruto međunarodne pričuve su porasle, a usporedni devizni tečaj eura sa američkim dolarom se smanjio, čineći europsku valutu stabilnijom. RH je u gledanom razdoblju više pozajmljivala novaca, nego što se zaduživala, što je rezultiralo u pozitivnom poslovanju. Dugoročne kamatne stope u postotku na godišnjoj razini su porasle na visokih 2,7% (2021. godine, iznosile su 0,45%), dok se stopa nezaposlenosti u cijelom državi smanjila, slično kao i u periodu neposredno prije pojave korona virusa.

Osim zabilježenih gubitaka uzrokovanih klimatskom krizom, prema Eurostat-u, gospodarstvo europodručja je umjereno raslo do sredine razdoblja, dok su zato industrijska proizvodnja i trgovina na malo krenuli opadati krajem razdoblja, ali su ipak ostali na razini iznad one prije pandemije. Inflacija u Europskoj uniji, smanjila se prvi put nakon 17 mjeseci tokom kraja razdoblja, ali je i dalje bilježila više od 10%, kao što je i bio slučaj RH. BDP europskog područja, također je nastavio umjereno rasti (0,3% više nego 2021. godine), popevši se dalje iznad razine prije pandemije (EUROSTAT, 2022.). Proizvodnja usluga i turistički sektor EU-a su se blago oporavili u pozitivnom pravcu. Tržište rada se stabiliziralo i stopa nezaposlenosti smanjila, dok se ponovno prekomjerna smrtnost nastavlja povećavati.

3.5. Razdoblje nakon pandemije (2023. godina)

Povodom objave od strane WHO-a da se bolest COVID-19 ne smatra više javnozdravstvenom opasnošću koja izaziva međunarodnu zabrinutost, proglašen je prestanak epidemije bolesti na području čitave Republike Hrvatske (Zakon o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti, članak 2. stavka 5. NN br. 79/07., 113/08., 43/09., 130/17., 114/18., 47/20., 134/20. i 143/21.).

Usprkos tome, nastavljaju se negativni efekti klimatske, a i energetske krize na globalnoj razini. Eurostat bilježi nastavak povećanja godišnjih gubitaka za 2% na prostoru europodručja. Postotak godišnjih gubitaka kontinuirano raste još od posljednjeg desetljeća sa naznakama ne skorog prestajanja. Republika Hrvatska se osim navedenim aktualnim krizama, dodatno opterećuje sa problemima monetarne prirode povodom uvođenja eura kao službene valute.

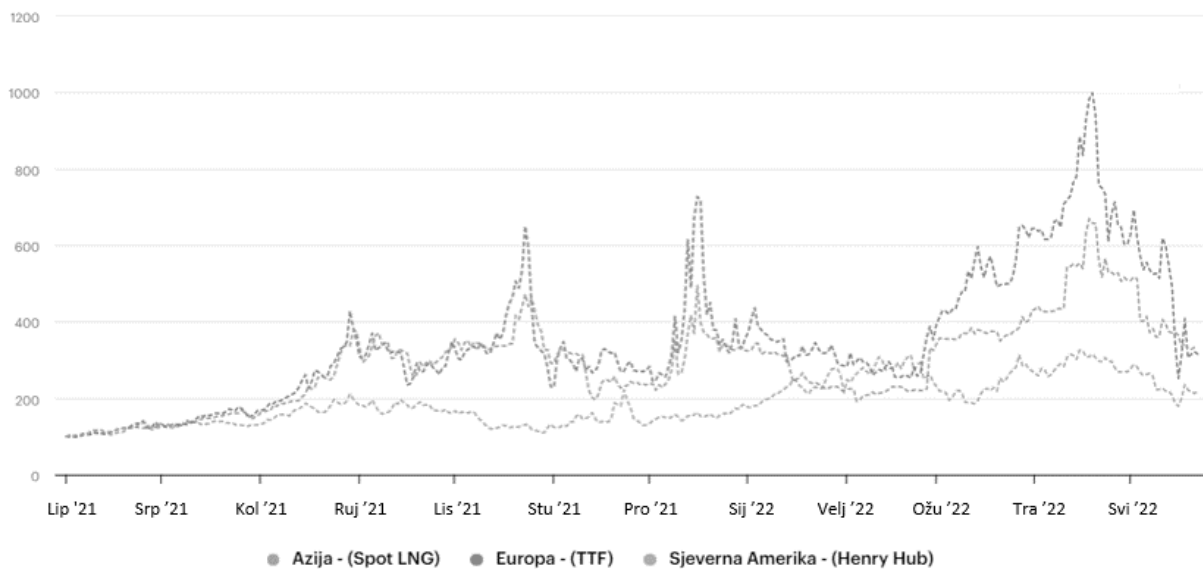
Prema europskom zakonu o klimi, postavljen je cilj uvjetovan europskom zelenom dogovoru (eng. A European Green Deal), koji glasi da europsko gospodarstvo i društvo moraju postati klimatski neutralni do 2050. godine te također i smanjiti neto emisiju stakleničkih plinova za minimalno 55% do 2030. godine (European Climate Law, L 243/1). Cilj zakona je osigurati da sve politike EU-a pridonose konačnom cilju te da svi sektori gospodarstva i društva krenu ulagati u zelenu tehnologiju i zaštitu prirodnog okoliša. Institucije EU-a i države članice obvezne su poduzeti potrebne mjere na razini EU-a i nacionalnoj razini kako bi ispunile cilj, uzimajući u obzir važnost promicanja pravednosti i solidarnosti među državama članicama. Zakon o klimi uključuje mjere za praćenje napretka i prilagođavanje EU-a u skladu s tim, na temelju postojećih sustava kao što je proces upravljanja za nacionalne energetske i klimatske planove država članica, redovita izvješća Europske agencije za okoliš, te najnoviji znanstveni dokazi o klimatskim promjenama i njihovim utjecajima (EUROSTAT, b.d.).

Energetska kriza je jedna od novijih opasnosti na tržištima. Ona proizlazi iz sve veće globalne potražnje za ograničenim prirodnim resursima, ključnim za napajanje industrijskog društva. Kako se potražnja za tim resursima povećava, oni su sve bliže iscrpljenosti. Jedan je od važnih faktora koji utječe na globalnu ekonomiju, zato što takva vrsta krize, odnosno nestašica energenata može uzrokovati velike financijske probleme s obzirom da je nafta temelj današnje globalne ekonomije. Vlade u suradnji sa pojedincima, pokušavaju dati prioritet korištenju obnovljivih izvora i smanjenju neodgovornog korištenja prirodnih zaliha kroz povećano očuvanje. Prema mrežnom izdanju Hrvatske enciklopedije, energetske krizu predstavlja „nestabilnost i poremećaji na suvremenome svjetskom tržištu energije“.

Energetska kriza nametnula je potrebu prilagođavanja višim cijenama nafte, a to se nastojalo postići ograničavanjem uvoza nafte, štednjom i smanjenjem potražnje energije, zamjenom nafte drugim izvorima energije, stvaranjem strateških rezervi nafte i terminskoga tržišta nafte te osnivanjem institucija za međunarodno usklađivanje politike na području energije (International Energy Agency, IEA, b.d.).

Do krize Europskog energetskeg sustava, dolazi primarno zbog nestašice plina uvjetovanog sukobom između Rusije u Ukrajine, odnosno smanjenje ruske ponude. Time se stvaraju teške posljedice za kućanstva i poduzeća povodom rasta cijena plina koji je ključan za grijanje, industrijske procese i struju. IEA opisuje energetske stanje kao „prvu istinsku globalnu energetskeg krizu“ nakon invazije jer su u krizi razdoblja 2023. godine uključena sva fosilna goriva, dok su cjenovni šokovi 70-ih bili ograničeni samo oko nafte. Cijela svjetska ekonomija također je mnogo više povezana nego što je bila prije 50 godina, povećavajući time njen utjecaj. Cijena prirodnog plina dosegla je rekordne visine, a kao rezultat toga i električna energija na nekim tržištima. Zabilježene cijene nafte dosegle su najvišu razinu još od 2008. godine (IEA, b.d.).

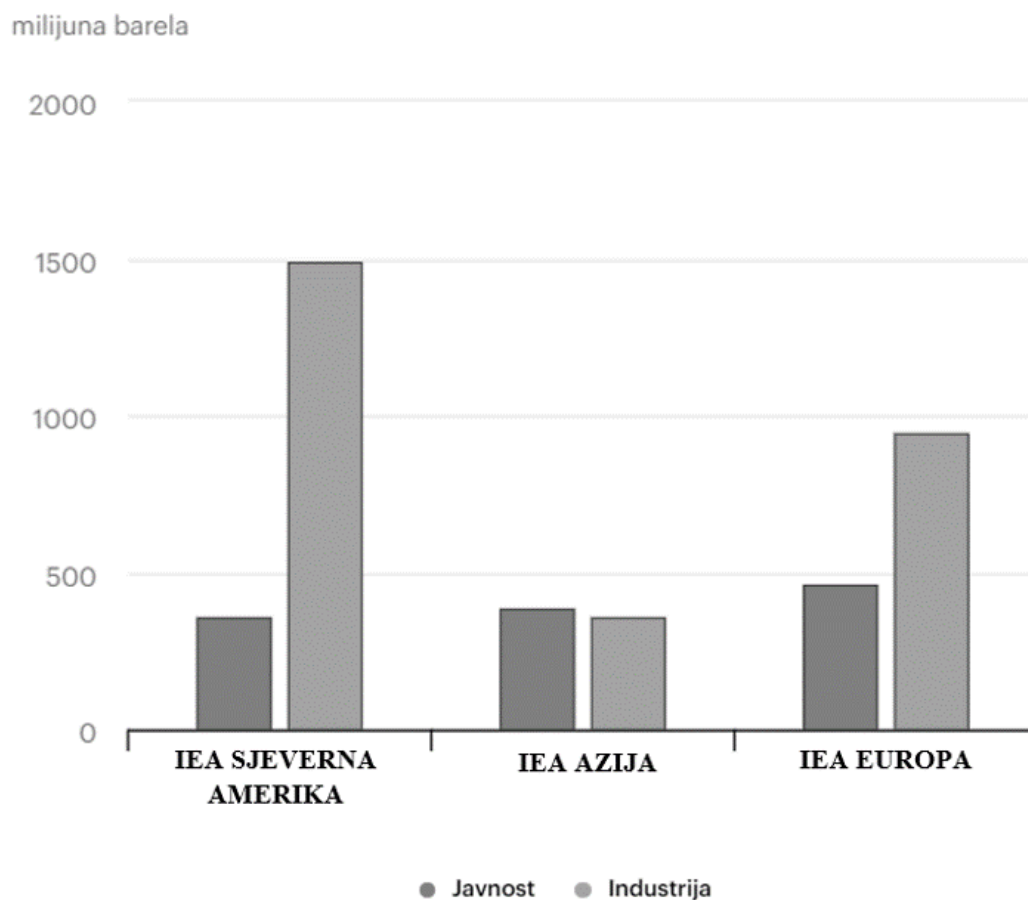
Grafikon 2: Kretanje ključnih regionalnih cijena prirodnog plina, lipanj 2021. – listopad 2022. godine

Izvor: IEA, Evolucija ključnih regionalnih cijena prirodnog plina, lipanj 2021. – listopad 2022., IEA, Pariz

Cijene energije rastu od 2021. godine zbog brzog gospodarskog oporavka, vremenskih uvjeta u raznim dijelovima svijeta, radova na održavanju koje je odgodila pandemija te ranijih odluka naftnih i plinskih kompanija i zemalja izvoznica da smanje ulaganja. Rusija je počela obustavljati isporuku plina Europi 2021. godine, nekoliko mjeseci prije invazije na Ukrajinu. Kao što je vidljivo u grafikonu 2. zbog obustavljanja isporuke plina, cijene plina na prostoru Europe drastično skaču u dva navrata za 2021. godinu u usporedbi sa ostalim kontinentima koji ne uveliko ovise o Rusiji. Napad Rusije na Ukrajinu drastično je pogoršao situaciju. Također, uočljivo je da se najveća promjena cijena desila početkom sukoba. Najviše je oštećen prostor Europe, zatim Azije i naposljetku Sjeverne Amerike. Sjedinjene Američke Države i EU nametnule su niz sankcija Rusiji, a mnoge europske zemlje izrazile su namjeru potpunog ukidanja uvoza ruskog plina što je rezultiralo porastom same cijene plina i potražnje na tržištu (IEA, b.d.).

Grafikon 3: IEA ukupne zalihe nafte u jedinici milijuna barela, sredinom 2023. godine

Izvor: IEA, IEA ukupne zalihe nafte, kraj svibnja 2023., IEA, Pariz

Prema IEA-inim podacima za sredinu 2023. godine (grafikon 3.), industrija Sjeverne Amerike sadrži oko dvije milijarde barela nafte u zalihama, više od Azije i Europe. Promjena cijena plina nije uveliko pogodila ekonomiju SAD-a koja koristi više naftu od plina za industrijske potrebe.

U geopolitičkim krizama koje uključuju sukobe između država, ECB i ostale središnje banke pažljivo prate ekonomski utjecaj i provode potrebne mjere kako bi zaštitile financijsku stabilnost. To može uključivati praćenje i procjenu financijskih i ekonomskih rizika koji proizlaze iz krize, pružanje dodatne likvidnosti bankarskom sustavu ako je potrebno kako bi se osigurala stabilnost, komunikaciju s drugim središnjim bankama i međunarodnim financijskim institucijama kako bi se koordinirali odgovori te osiguranje glatke funkcionalnosti sustava plaćanja i financijskih tržišta tijekom krize.

Hrvatsko gospodarstvo nije osobito snažno izloženo izravnim učincima ruske agresije na Ukrajinu s obzirom na ograničene trgovinske i financijske veze Hrvatske s tim zemljama, posebice u usporedbi s pojedinim europskim gospodarstvima te tako kriza uzrokovana geopolitičkom situacijom nije ostavila svoj trag.

Stoga, najveća promjena za RH u 2023. godini je uvođenje eura kao službenu valutu. Hrvatska je postala članicom EU-a nakon odobrenja Vijeća Europske Unije 2013. godine, ali je tek 2023. godine službeno ušla u eurozonu. Time je euro (EUR) postao službena valuta i hrvatska kuna (HRK) otišla u povijest. Kako bi se pridružile eurozoni, države članice EU-a moraju ispuniti takozvane „konvergenijske kriterije“. Ugovor ne navodi određeni vremenski raspored za pridruživanje europodručju, već ostavlja državama članicama razvoj vlastite strategije za ispunjavanje uvjeta povodom usvajanje eura. Europska komisija i Europska središnja banka (ECB), zajedno odlučuju jesu li ispunjeni uvjeti uvođenja valute za zemlje kandidatkinje za europodručje (European Union, b.d.). Kako bi usvojile euro, zemlje EU-a moraju svoje nacionalno zakonodavstvo uskladiti s relevantnim zakonima Europske Unije i ispuniti posebne uvjete osmišljene kako bi se osigurala ekonomska konvergencija.

Kriteriji konvergencije postavljeni su za mjerenje napretka u spremnosti zemalja za uvođenje eura, a definirani su kao skup makroekonomskih pokazatelja koji se usredotočuju na:

- stabilnost cijena,
- zdrave javne financije, kako bi se osigurala njihova održivost,
- stabilnost tečaja, kako bi se pokazalo da država članica može upravljati svojim gospodarstvom bez pribjegavanja pretjeranim valutnim fluktuacijama,

- dugoročne kamatne stope, za procjenu trajnosti konvergencije (European Commission, b.d.).

Kada država članica usvoji euro, njezina središnja banka postaje dio Eurosustav-a koji se sastoji od nacionalnih središnjih banaka europodručja i ECB-a. ECB provodi monetarnu politiku u eurozoni neovisno o nacionalnim vladama. Tečajni mehanizam (The Exchange Rate Mechanism, ERM II) je uspostavljen kako bi se osiguralo da fluktuacije tečaja između eura i drugih valuta EU-a ne naruše ekonomsku stabilnost unutar jedinstvenog tržišta te kako bi se pomoglo zemljama izvan europodručja da se pripreme za sudjelovanje u eurozoni. Ulazak u ERM II temelji se na sporazumu između ministara financija država članica europodručja, Europske središnje banke, ministara i guvernera središnjih banaka država članica izvan europodručja koje sudjeluju u mehanizmu. Uspješno sudjelovanje u ERM II najmanje dvije godine smatra se potvrdom održivosti ekonomske konvergencije i da država članica može iskoristiti sve prednosti eura. Također daje naznaku odgovarajućeg tečaja konverzije koji bi se trebao primijeniti kada država članica ispunjava uvjete i njezina je valuta nepovratno fiksna (European Commission, b.d.). Hrvatska je uspješno sudjelovala i pristupila u ERM II 2020. godine, dok je datum prelaska na euro dogovoren za 2023. godinu. Za fiksni tečaj određeno je da je 1 EUR (€) ekvivalentan 7,53450 kn, a Hrvatska kovnica je već 2022. godine započela sa kovanjem eura s nacionalnim hrvatskim motivima.

Usvajanjem eura, središnja banka Republike Hrvatske, odnosno Hrvatska narodna banka (HNB) postaje sastavni dio Eurosustava i Europskog sustava središnjih banaka. Od 2023. godine počinje sudjelovati u definiranju i provođenju zajedničke monetarne politike Europske unije. Također, izvršava devizne operacije u skladu s člankom 219. Ugovora o funkcioniranju Europske unije i osigurava nesmetano funkcioniranje platnog sustava. Nadalje, HNB upravlja međunarodnim pričuvama i financijskom imovinom HNB-a, izdaje i oduzima odobrenja i suglasnosti te donosi druga rješenja u skladu sa zakonima kojima se uređuju poslovanje kreditnih institucija i poslovanje kreditnih unija, pružatelja platnih usluga, izdavatelja elektroničkog novca i platnih sustava, platni promet, izdavanje elektroničkog novca te devizno poslovanje i poslovanje ovlaštenih mjenjača (HNB, 2023.).

Povodom postanka sastavnog dijela Eurosustava, službene makroekonomske podatke Hrvatske na mjesečnoj razini nastavlja bilježiti Eurostat.

Tablica 7: Usporedba glavnih makroekonomski indikatora europodručja sa RH za sredinu 2023. godine

Ekonomski indikatori	EU	RH
BDP - realna godišnja stopa promjene (%)	3,4	1,4
Prosječna godišnja stopa inflacije - Harmonizirani indeks potrošačkih cijena (HIPC)	5,3	8,1
Izvoz robe i usluga (% BDP-a)	-0,5	0,9
Uvoz robe i usluga (% BDP-a)	-5,6	-5,1
Inozemni dug (% BDP-a)	91,2	69,5
Neto pozajmljivanje (+)/zaduživanje (-) konsolidirane opće države (% BDP-a)	-4,2	0,0
Stopa nezaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.)	6,4	4,4
Stopa zaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.)	74,7	71,8
Industrijska proizvodnja(%)	0,50	2,00
Registracije novih poduzeća(%)	1,1	0,3
Proglašenje bankrota(%)	9,0	-23,6

Izvor: Izrada autora prema podacima Eurostat-a

Hrvatska ulaskom u eurozonu bilježi realnu stopu promjene BDP-a za 1,4% sredinom 2023. godine, odnosno ukupno smanjenje od 4,8% nego lani. Dok Eurostat bilježi povećanje od 3,1%, to jest dva posto više od RH. Za indikator prekomjerne smrtnosti, Hrvatska spada pod zemlje čije zabilježene stope nisu prelazile nulu, odnosno koje ukazuju da nema prekomjerne smrtnosti za odabranu državu. Inflacija se počinje blago smanjivati na 8,1% u Hrvatskoj i 5,3% u Europskoj Uniji, u odnosu na visokih 10% kao što je bio slučaj prošle godine. Eurostat navodi da pozitivne promjene ukazuju na postojanost temeljnih pritisaka na cijene (EUROSTAT, 2023.). Postotna promjena izvoza u usporedbi sa prošlim razdobljem za EU je negativna (-5,6%), dok se situacija u Hrvatskoj stabilizira te ona bilježi pozitivnu promjenu (0,9%). Uvoz je za razliku od izvoza, negativan za cjelokupno europodručje i iznosi oko -5% promjene za period od 2022. do sredine 2023. godine. Inozemni dug u postotku BDP-a se nastavlja postotno snižavati, ali je sveukupno porastao u odnosu na svoje omjere prije pandemije. Europska Unija se do sredine 2023. godine zadužuje u iznosu od -4,2% BDP-a, a RH mjeri neutralni postotak (0,0%), to jest niti pozajmljivanje niti zaduživanje opće države. Tržište rada europodručja nastavlja svoje snažne rezultate u 2023. godini, izmjerivši povijesno nisku stopu nezaposlenosti, koja mjeri još i niži postotak za prostor Hrvatske (4,4%). Time dolazi i do visokog povećanja indikatora zaposlenosti za gledani period. Općenito, gospodarstvo Europske Unije je ostalo stabilno uz nastavak blagog povećanja industrijske proizvodnje na razini europodručja. Međutim, industrijska proizvodnja je pokazala fluktuirajući obrazac oporavka, dok je trgovina na malo nastavila prilično blagi trend pada zbog prigušujućeg učinka visoke inflacije na potrošačku potrošnju (EUROSTAT, 2023.).

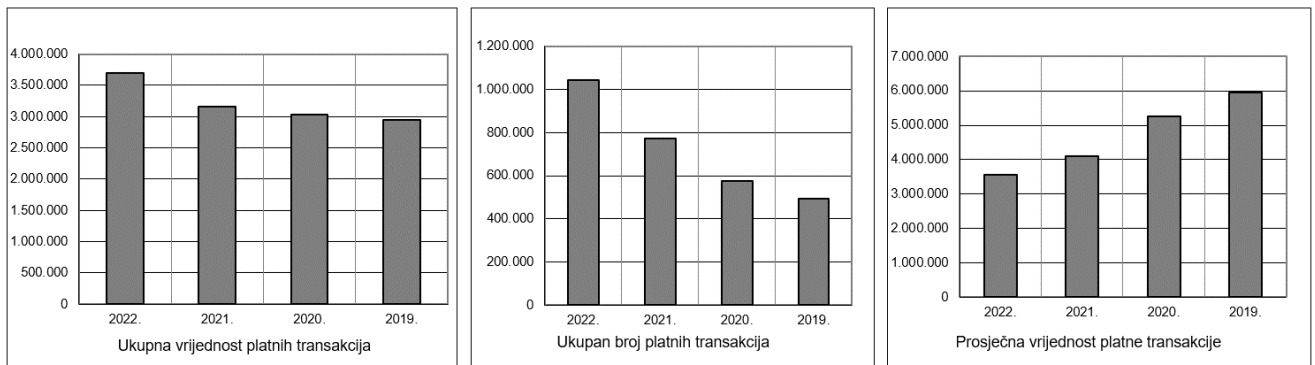
Unutar europodručja su objave bankrota raznih poduzeća nastavile ubrzano rasti (9%), znatno nadmašujući razine prije pandemije. Broj proglašanih stečajeva je porastao uz smanjenje registracije novih poduzeća u odnosu na 2022. godinu. U slučaju Hrvatske, do sredine razdoblja izmjeren je postotak od negativnih 23,6 posto, što ukazuje na povećanje registracije novih poduzeća u omjeru sa onima koji su proglasili stečaj. Europska Unija pokazuje pozitivne kretnje prema zelenom dogovoru unutar razdoblja 2023. godine. Bilježi značajno smanjenje emisije stakleničkih plinova i koncentracije dušikova dioksida. Emisije stakleničkih plinova iz gospodarstva su se prema Eurostat-u smanjile na 2,09 t/stanovniku (tona po stanovniku) te se prosječna koncentracija dušikovog dioksida u glavnim gradovima diljem EU-a znatno smanjila.

4. ANALIZA PLATNIH SUSTAVA I USLUGA

4.1. Analiza HSVP

Statistički podaci HSVP-a jesu strukturirani prikaz vrijednosti, broja, prosječnih vrijednosti i prosječnog broja platnih transakcija na razini platnog sustava za godišnje razdoblje (od 2019.-2022. godine), kao i zbirni prikaz indeksa koncentracije kreditnih institucija (pet banaka) s najvećim udjelom u ukupnoj vrijednosti i ukupnom broju platnih transakcija u platnom sustavu (HNB, 2015.). Jedini izvor podataka za statističke prikaze koji se odnose na HSVP su dokumentirani u Hrvatskoj narodnoj banci. Platna transakcija u HSVP-u je bila prihvaćena i neopoziva, u smislu zakona kojim se uređuje konačnost namire u platnim sustavima, od trenutka kada je namirena.

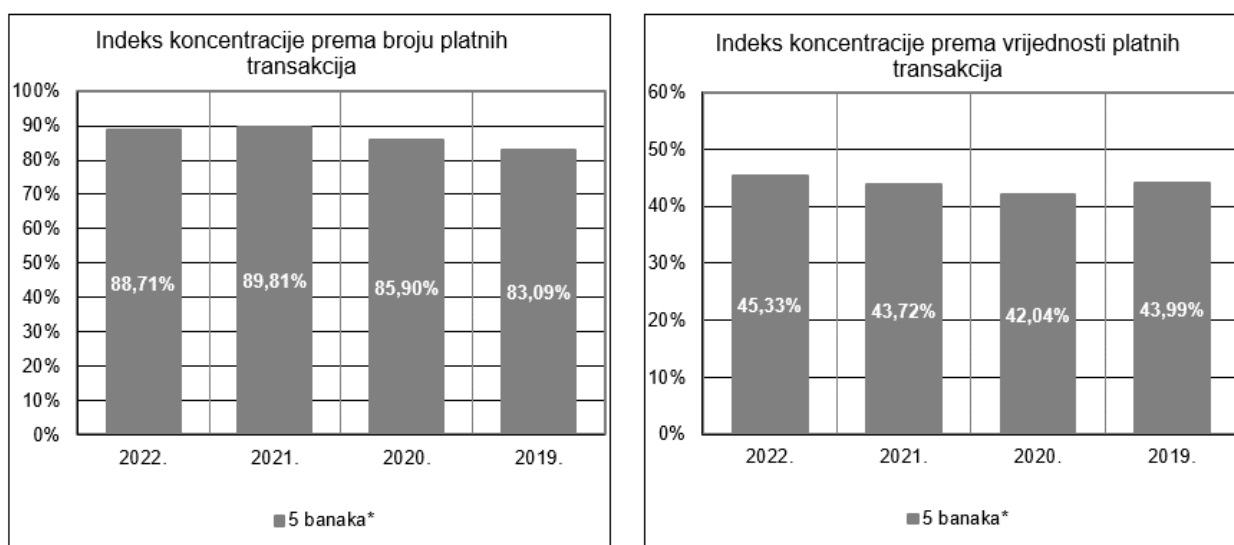
Grafikon 4: Usporedba statistika platnih transakcija unutar HSVP-a za razdoblje od 2019. do 2022. godine

Izvor: HNB

Povodom prestanka rada platnog sustava, godina 2022. je zadnje izmjereno razdoblje. Najviši zbroj vrijednosti platnih transakcija praćenog razdoblja, zabilježen je 2022. godine iznoseći vrijednost od 3.702.644 milijuna kuna. Dok je najmanja ukupna vrijednost platnih transakcija 2019. godine iznosila 2.949.764 mil. kn. Za godine 2020. i 2021. je ukupna vrijednost ostala stabilna sa postepenim povećanjem nego razdoblje godinu prije, uz iznimku zadnje praćene godine gdje je vidljivo najveće odstupanje (više od 500.000 kn). Ukupan broj platnih transakcija se iz godine u godinu postepeno povećavao za približno 200.000. Također je 2022. godine zabilježena najveća količina platnih transakcija (1.042.369), a 2019. najmanje (495.238). Uzrokom pojave raznih kriza, prema grafikonu (4.) je vidljivo da prosječna vrijednost platne transakcije s godinama opada. Godine 2019. iznosila je 5.956.256 kuna, dok je u zadnjoj promatranoj godini iznosila vrijednost od 3.552.143 kuna.

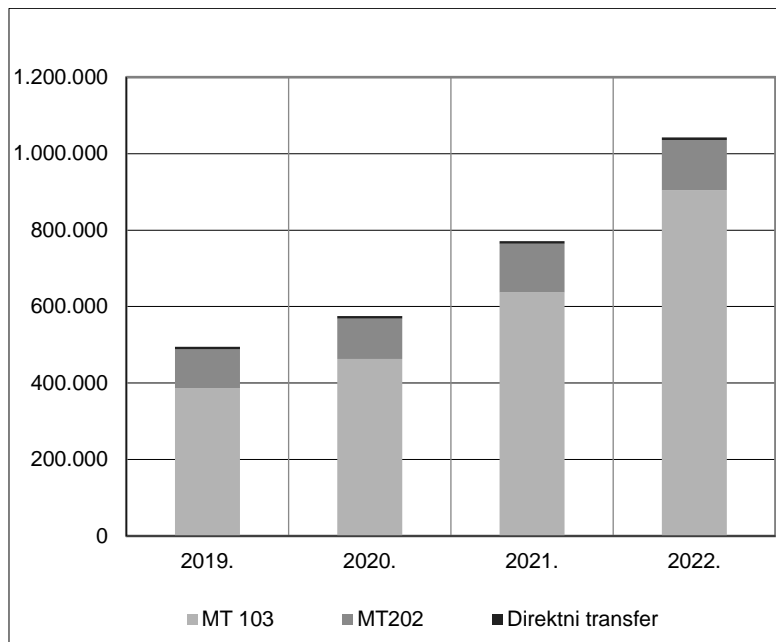
Grafikon 5: Indeks koncentracije u HSVP-u (5 banaka) za razdoblje od 2019. do 2022. godine

Izvor: HNB

Unutar statističkih podataka HSVP-a, Hrvatska narodna banka također izdvaja indeks koncentracije plaćanja od strane pet banaka sa najvećim udjelom platnih transakcija. Na grafikonu 5. je prikazan postotak udjela platnih transakcija od strane vodećih banaka za promatrano razdoblje. Vidljivo je da više od 80% platnih transakcija proizlazi iz banaka sa najvećim udjelom platnih transakcija prema HNB-u. Najviši udio je zabilježen unutar 2022. godine povodom vodećeg broja platnih transakcija, a najniži 2019. godine kada je i broja platnih transakcija u odnosu sa ostalim prikazanim godinama bio najmanji. Važno je istaknuti da bez obzira na činjenicu da većinski udio zbroja platnih transakcija dolazi od strane pet banaka, njihove platne transakcije prema indeksu koncentracije čine oko 40% vrijednosti istih platnih transakcija. To dokazuje da ostali neizmjereni faktori, to jest strane utječu na većinsku vrijednost transakcija koje ne spadaju unutar transakcija pet vodećih banaka. U vremenu pojave i trajanja pandemije, indeks koncentracije prema vrijednosti je bio niži nego 2019. i krajnje 2022. godine, bez obzira na okvirno veći broj i vrijednost samih platnih transakcija tih razdoblja.

Grafikon 6: Broj platnih transakcija prema vrsti SWIFT platnih poruka u HSVP-u za razdoblje 2019.-2022. godine

Izvor: HNB

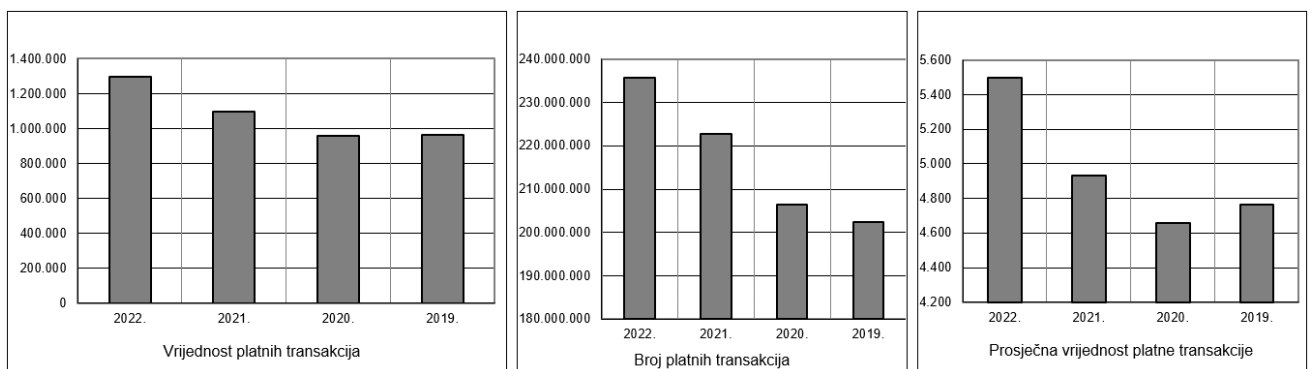
Mjerni podatci koji se koriste u grafikonu 6. su vrste SWIFT platnih poruka MT 103, MT 202 te direktni transferi. Platne poruke su poruke za zadavanje plaćanja. MT 103 predstavlja velika plaćanja po nalogu klijenata (npr. investicijski fondovi), dok MT 202, plaćanje kunskih međubankovnih obveza. Kako bi platna poruka bila izvršena mora biti ispravna i prethodno autorizirana od strane HNB-a (ovisno o stanju na računu za namirenje banke u HNB). Hrvatska narodna banka je mogla zadavati platne transakcije na teret računa svakog od sudionika putem direktnih transfera. HNB je zadavao direktni transfer na osnovi naloga tog sudionika ili na osnovi propisa.

Prema grafikonu 6., najveći broj platnih transakcija su činile MT 103 platne poruke za sva razdoblja. Godine 2022. je zabilježeno najviše platnih transakcija prema vrsti SWIFT platnih poruka, njih 904.261. Dok je najmanje kao i za ostala bilježenja platnih transakcija 2019. godine (386.560). Platne poruke MT 202 su stabilne tokom cijelog praćenog razdoblja sa blagim odstupanjima između godina. Broj direktnih transfera su ostali podjednaki svih godina bez značajnijih promjena.

4.2. Analiza NKS-a

Sudionici NKS-a su slali transakcije putem datoteka za elektroničku razmjenu (DER), gdje se nalazio veći broj transakcija unutar jedne datoteke. Datoteka je bila zaštićena najsvremenijim kriptografskim metodama radi dodatnog osiguranja. Limit je određivao HNB u visini iznosa novčanih sredstava koji neposredni sudionik izdvaja na račun kod HNB-a u HSVP-u, dok se obračun platnih transakcija obavljao do visine raspoloživih novčanih sredstava na obračunskim računima sudionika.

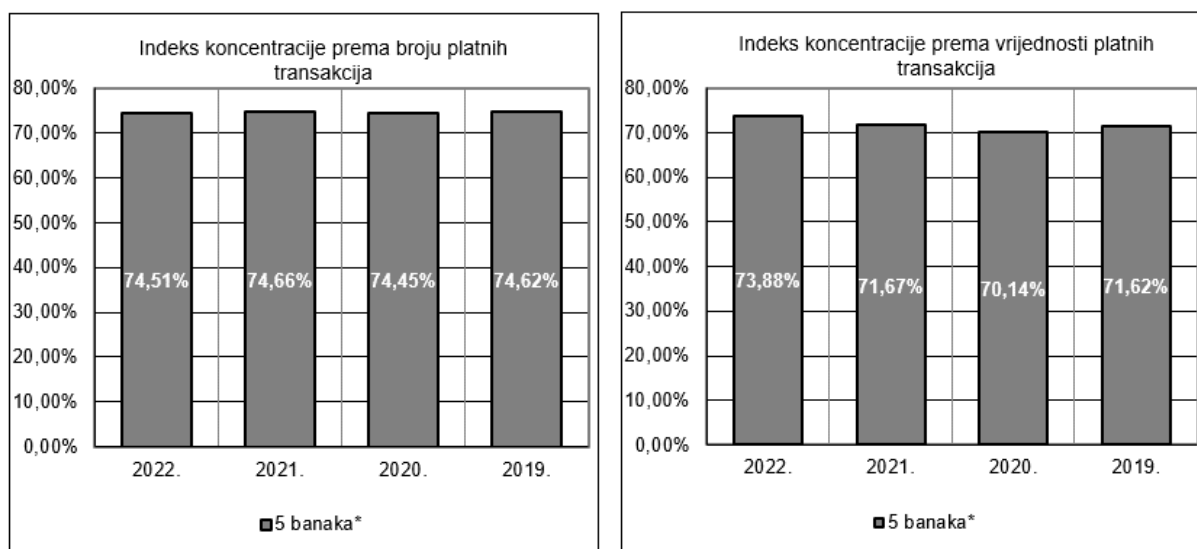
Grafikon 7: Usporedba statistika platnih transakcija NKS-a za razdoblje od 2019. do 2022. godine

Izvor: HNB

Kao i kod HVSP-a, vrijednosti i broj platnih transakcija je najveća 2022. godine (grafikon 7.). Od 2019. ono periodično raste, bilježeći 202.391.763 platnih transakcija u ukupnoj vrijednosti od 964.272 mil. kuna, dok je krajnje 2022. godine zabilježeno 235.647.669 platnih transakcija u ukupnoj vrijednosti od 1.298.100 mil. kuna, odnosno više od 35 000 000 platnih transakcija u iznosu od preko 300 000 milijuna kuna. Godine 2019. izračunata je prosječna vrijednost platne transakcije u iznosu 4.764 kuna. Sljedeće godine, ta brojka se smanjuje na 4.659 kn (najniža prosječna vrijednost platnih transakcija promatranog razdoblja) utjecajem pojave korona virusa na prostor RH. Nadolazećih godina, prosječna vrijednost platnih transakcija se oporavlja, mjereći u 2021. godini 4.932 kn i visokih 5.496 2022. godine.

Grafikon 8: Indeks koncentracije u NKS-u (5 banaka) za razdoblje od 2019. do 2022. godine

Izvor: HNB

U platnom sustavu NKS, prema indeksu koncentracije za pet vodećih banaka (s najvećim udjelom prema broju platnih transakcija), njihov udio u ukupnom zbroju platnih transakcija iznosi oko 74% (grafikon 8.). Taj postotak je podjednak za cijelo promatrano razdoblje, ali za razliku od HSVP-a, indeks koncentracije prema vrijednosti platnih transakcija je za petero banaka u većinskom udjelu (u HSVP-u je oko 40%). Što potvrđuje da su povećane platne transakcije radile banke i s najvećim udjelom prema HNB-u. Zabilježeni su omjeri približnog postotka kao i kod indeksa koncentracije prema broju platnih transakcija. Oni također iznose oko 70%, s najvišim postotkom 2022. godine (73,88%) te najnižim 2020. godine (70,14%).

4.3. Analiza TARGET-HR

Sustav TARGET-HR i njegov T2 servis se sastoji sljedećih sustava: ESMIG, CLM, RTGS i TIPS. ESMIG (eng. Eurosystem Single Market Infrastructure Gateway) jedinstvena je ulazna točka za sve sudionike sustava TARGET i njihovo povezivanje s uslugama i zajedničkim komponentama sustava TARGET (HNB, 2023.). Pristup uslugama sustava preko ESMIG-a omogućuju pružatelji mrežnih usluga NSP (eng. Network Service Provider). Mogućnost povezivanja sa korisnicima na sve usluge sustava se odvija na dva načina. Prvi je A2A način (eng. Application to Application), a drugi U2A način (eng. User to Application).

S druge strane, CLM je usluga za centralizirano praćenje i upravljanje likvidnošću u kojemu se provode operacije središnje banke (operacije monetarne politike, naplata naknada sudionicima sustava TARGET-HR, operacije održavanja i obračuna obvezne rezerve i dr.) (HNB, 2023.).

RTGS usluga sustava služi za provođenje i namiru međubankovnih plaćanja i plaćanja klijenata banaka te namiru sporednih sustava u realnom vremenu. Transakcije se namiruju na namjenskim novčanim računima (RTGS DCA) sudionika i/ili podračunima za namiru iz sporednih sustava.

Konačno, TIPS usluga instant plaćanja je primarno usmjerena na klijente banaka koji sudjeluju u TIPS usluzi, a namiruju se na TIPS namjenskim novčanim računima (TIPS DCA) sudionika.

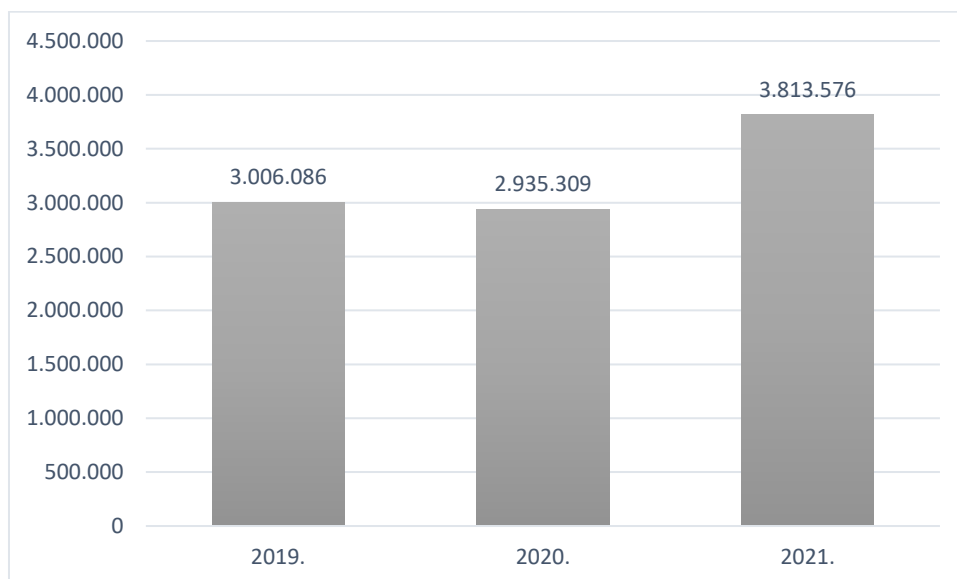
Za TARGET sustav nisu dostupne javne dokumentacije transakcija, već samo njihove naknade. Odlukom o pravilima rada sustava TARGET-HR (NN, br. 115/2022. i 133/2022.), priložene su sljedeće naknade:

1. NAKNADE ZA IMATELJE RTGS DCA RAČUNA,
2. NAKNADE ZA AS KOJI PRIMJENJUJE RTGS AS POSTUPKE NAMIRE,
3. NAKNADE ZA IMATELJE T2S DCA RAČUNA,
4. NAKNADE ZA IMATELJE TIPS DCA RAČUNA,
5. NAKNADE ZA AS KOJI PRIMJENJUJE TIPS AS POSTUPAK NAMIRE.

4.4. Analiza EuroNKS

U EuroNKS-u banke imaju otvorene obračunske račune preko kojih sustav obračunava međubankovna plaćanja, a namira platnih transakcija iz EuroNKS sustava izvršava se u nacionalnoj komponenti TARGET platnog sustava (TARGET- HR).

Grafikon 9: Ukupni broj platnih transakcija u EuroNKS-u za razdoblje od 2019. do 2021. godine

Izvor: Izrada autora prema podacima Fine

U grafikonu 9. su prikazani godišnji podatci ukupnog broja platnih transakcija unutar EuroNKS-a. Dostupni su podatci za promatrano razdoblje od 2019. do 2021. godine. Godine 2019. ukupni broj platnih transakcija je iznosio malo više od tri milijuna. Većinski dio (73,62%) platnih transakcija su dolazne prekogranične, dok odlazne prekogranične čine 23,94%, a nacionalne transakcije najniže, to jest 2,43% udjela ukupnog broja platnih transakcija. Za godinu 2020. zabilježeno je 2.935.309 platnih transakcija. Ukupni zbroj je najmanji za gledano razdoblje, oko 70.000 transakcija manje nego lani. Kao i godinu prije, raspored udjela različitih platnih transakcija je jednak. Dolazne prekogranične platne transakcije čine 73,58%, a odlazne 24,45% i nacionalne 1,97%. Najveći ukupni broj platnih transakcija (3.815.576) vidljiv je 2021. godine. Oko 2,8 milijuna spada pod odlazne prekogranične platne transakcije (73,56%). Također je zabilježeno oko 900 000 dolaznih prekograničnih (23,61%) te oko 100 000 nacionalnih platnih transakcija (2,83%).

4.5. Analiza platnih usluga

U okviru platnih usluga prikazuju se statistički podaci o platnim uslugama koje pružatelji usluga obavljaju kao svoju djelatnost. Takve su usluge podizanje i polaganje gotovog novca na svoj račun, izvršenje kreditnih transfera, trajnih naloga i izravnih terećenja, izvršenje platnih transakcija putem platnih kartica, usluge izdavanja i prihvaćanja platnih instrumenata, usluge novčanih pošiljaka, usluge izvršenja platnih transakcija zadane nekim telekomunikacijskim sredstvom, digitalnim ili informatičko-tehnološkim uređajem, a plaćanje se obavlja telekomunikacijskom ili mrežnom operatoru ili operatoru informatičko-tehnološkog sustava (HNB, 2023.).

Navedeni statistički podaci o platnom prometu i elektroničkom novcu, iskazani su na agregiranoj osnovi za period gledanja na temelju izvješća koja su u Hrvatsku narodnu banku dostavili izvještajni obveznici.

Tablica 8: Usporedba statističkih podataka platnih usluga između 2019. i 2020. godine

Podatci		2019.		2020.	
Platne usluge	Vrsta	Broj platnih transakcija	Vrijednost platnih transakcija	Broj platnih transakcija	Vrijednost platnih transakcija
Bezgotovinske platne transakcije		87.935.957	33.158.490.830	81.228.121	32.211.100.473
	Kreditni transferi	322.938.783	268.354.765.608	326.667.416	275.330.490.686
Kreditni transfer i trajni nalog	Međunarodni kreditni transferi	10.998.611	72.195.731.510	10.926.159	67.201.511.947
	Trajni nalozi	24.018.599	8.229.981.518	24.448.952	7.739.960.947
Izravno terećenje		30.536.263	3.004.325.614	21.234.867	1.745.261.403
Gotov novac		66.094.459	29.951.035.094	53.213.314	23.541.820.158
Usluga plaćanja računa		19.964.061	770.635.064	15.156.596	631.953.385
Izdavanje platnih instrumenata	Izdane i izvršena kartična plaćanja	461.694.682	21.714.943.329	475.269.992	22.118.953.159
Prihvaćanje platnih instrumenata		513.483.256	25.903.278.814	493.257.548	23.895.747.990
Odobrenje i terećenje bez naloga	Odobrenje računa za plaćanje	19.296.818	3.420.826.832	17.833.106	3.321.942.740
	Terećenje računa za plaćanje	178.431.684	1.123.108.337	184.357.399	1.017.834.353
Novčana pošiljka	Novčane pošiljke u RH	163.469	22.546.259	49.515	12.615.366
	Međunarodne novčane pošiljke	248.152	126.237.495	235.359	78.438.436

Izvor: Izrada autora prema podacima HNB-a

U tablici 8. izlistane su različite platne usluge sa podacima broja i vrijednosti pojedinih platnih transakcija (u eurima) ovisno o vrsti usluge. Uspoređuju se zabilježeni ukupni podaci 2019. godine sa 2020. godinom. Godine 2019. izmjereno je više platnih transakcija sa većim vrijednostima za platne usluge: bezgotovinskih platnih transakcija, međunarodnih kreditnih transfera, izravnog terećenja, gotovog novca, usluga plaćanja računa, prihvaćanja platnih instrumenata, novčanih pošiljka unutar i izvan RH te odobrenih računa za plaćanje. Dok 2020. godina bilježi više izdavanja platnih instrumenata, trajnih naloga i kreditnih transfera unutar prostora RH te terećenja računa za plaćanje.

Tablica 9: Usporedba statističkih podataka platnih usluga između 2021. i 2022. godine

Podatci		2021.		2022.	
Platne usluge	Vrsta	Broj platnih transakcija	Vrijednost platnih transakcija	Broj platnih transakcija	Vrijednost platnih transakcija
Bezgotovinske platne transakcije		100.424.827	34.708.745.307	1.300.496.011	509.133.476.378
	Kreditni transferi	353.022.711	284.150.759.110	370.452.639	336.363.036.577
Kreditni transfer i trajni nalog	Međunarodni kreditni transferi	12.643.985	85.361.320.203	14.214.695	115.854.051.405
	Trajni nalozi	24.605.252	8.275.866.783	24.474.903	9.708.580.901
Izravno terećenje		21.467.828	1.808.140.376	22.017.093	1.949.369.417
Gotov novac		49.944.860	25.351.992.811	47.160.883	28.486.953.458
Usluga plaćanja računa		14.360.640	642.552.783	13.367.693	623.817.859
Izdavanje platnih instrumenata	Izdane i izvršena kartična plaćanja	543.797.350	24.681.510.509	608.438.254	209.504.664.204
Prihvaćanje platnih instrumenata		592.158.584	28.351.815.088	702.319.247	33.351.812.451
Odobrenje i terećenje bez naloga	Odobrenje računa za plaćanje	18.661.765	3.568.444.651	19.330.620	4.424.932.041
	Terećenje računa za plaćanje	192.875.365	1.196.197.535	201.147.854	1.331.715.037
Novčana pošiljka	Novčane pošiljke u RH	37.868	9.849.018	35.040	9.091.138
	Međunarodne novčane pošiljke	222.516	67.406.625	169.656	53.984.605

Izvor: Izrada autora prema podacima HNB-a

U tablici 9. su uspoređeni podatci platnih usluga za 2021. i 2022. godinu. Godine 2022. većina platnih usluga je dosegla vrhunac, odnosno najveće brojčane i vrijednosne iznose za promatrano razdoblje. Bezgotovinske platne transakcije, kreditni transferi (u RH i prekogranični) i trajni nalozi, izdavanje i prihvaćanje platnih instrumenata te odobrenje i terećenje bez naloga su među sveukupnim podacima koji su po broju i vrijednosti platnih transakcija u rekordnim iznosima za promatrani period. Posebice za platnu uslugu bezgotovinskih platnih transakcija, koja bilježi više od milijun platnih transakcija i preko 450 milijardi eura više u vrijednosti, u usporedbi sa ostalim razdobljima. Dok su za ostale platne usluge najveće mjere zabilježene 2019. godine. Kao i kod platnih sustava, za 2020. i 2021. godinu je korona kriza ostavila najveći utjecaj na Hrvatsku. Svojom pojavom je uzrokovala na smanjenje broja i vrijednosti platnih transakcija kao i na ostale faktore duž cijelog razdoblja i trajanja pandemije.

5. ZAKLJUČAK

Platni sustavi i platne usluge igraju ključnu ulogu u financijskom ekosustavu europodručja, odnosno Republike Hrvatske, osiguravajući učinkovito funkcioniranje gospodarstva i olakšavajući transakcije. Analiza platnih transakcija omogućuje dublji uvid u promjene koje su se dogodile u platnim sustavima tijekom ključnog petogodišnjeg razdoblja (2019.-2023. godine) te otkriva niz važnih činjenica i trendova za navedena područja.

U RH, platni sustavi su prošli kroz značajne promjene kako bi se usklađivali s europskim standardima i tehnološkim napretkom. Ovaj proces modernizacije doprinio je ubrzanju i pojednostavljenju platnih transakcija, smanjenju troškova i povećanju transparentnosti.

Prije početka pandemije, platni promet unutar Republike Hrvatske i ostatka Europske Unije karakterizirao se stabilnim rastom ekonomske aktivnosti, pridonoseći povećanoj upotrebi digitalnih plaćanja i elektroničkog novca. S dolaskom pandemije COVID-19 2020. godine, platni promet je doživio drastične promjene na globalnoj razini. Restriktivne mjere i potreba za smanjenjem fizičkog kontakta potaknule su ubrzanu digitalizaciju plaćanja.

Dolazi do povećanja beskontaktnih metoda plaćanja, online bankarstva i mobilnih aplikacija, olakšavajući svakodnevne financijske aktivnosti. Tijekom kriznih situacija, Hrvatska narodna banka i Europska središnja banka igrale su ključne uloge u osiguravanju stabilnosti i učinkovitosti platnih sustava. Uspješno su reagirale prilagodbom politika i podrškom financijskoj infrastrukturi. Važno je napomenuti da će konkretni odgovori bilo koje središnje banke ovisiti o jedinstvenim okolnostima svake krize i ovlastima koje im dodjeljuju odgovarajuće vlasti.

Analiza je također ukazala na smanjenje gotovinskih transakcija te postupno smanjenje upotrebe tradicionalnih platnih kartica. Potrošači su sve više usmjereni prema digitalnim alternativama, potaknutima kako tehnološkim napretkom, tako i promjenama u navikama potrošnje.

U europskom kontekstu, platni sustavi su postali sve integriraniji putem SEPA-e, čime se eliminiraju prepreke za brze i jeftine euro transakcije unutar europskih država. Time je potaknut rast trgovine, poslovanje i investicije te stvaranje veće konkurencije među financijskim institucijama. Osim utjecaja korona virusa i ostalih raznovrsnih kriza poput energetske i klimatske, Republiku Hrvatsku je značajno obilježilo i uvođenje eura kao službene valute stvarajući nove izazove i prilike.

Pripreme za uvođenje eura pokrenule su temeljite promjene u infrastrukturi platnih sustava, s ciljem osiguranja glatke tranzicije i kompatibilnosti s europskim platnim sustavima.

U zaključku, analiza platnih transakcija za platne sustave i usluge Republike Hrvatske i europodručja, ukazuje na pozitivan trend modernizacije i integracije sa još većim postepenim rastom u vremenima bez „stresnih situacija“. Međutim, analiza također ukazuje na izazove druge vrste. Sigurnost i zaštita podataka postali su prioriteti kako se povećava broj digitalnih transakcija. Potrebno je uložiti napore u borbu protiv prijevara i kibernetičkih napada kako bi se održalo povjerenje u platne sustave te je važno osigurati pristupnost platnih usluga svim građanima.

LITERATURA

1. European Central Bank (2018.), EBA and SREP stress test 2018 – completed [podatkovni dokument], dostupno na: https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2019/html/ssm.pr190201_presentation.en.pdf (pristupljeno: 7.7.2023.)
2. European central bank (2019.), Financial Stability Review, nOVEMBER 2019 [e-publikacija], dostupno na: <https://www.ecb.europa.eu/pub/financial-stability/fsr/html/ecb.fsr201911~facad0251f.hr.html#toc8> (pristupljeno: 11.7.2023.)
3. European Central Bank (2021.), EBA and SREP stress test 2021 – completed [podatkovni dokument], dostupno na: https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2021/html/ssm.pr210730_aggregate_results~5a1c5fb6bd.en.pdf (pristupljeno: 9.7.2023.)
4. European Central Bank (2022.), 2022 climate risk stress test – completed [podatkovni dokument], dostupno na: https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.climate_stress_test_report.20220708~2e3cc0999f.en.pdf (pristupljeno: 8.7.2023.)
5. European central bank (2022.), Hrvatska (od 1. siječnja 2023.), dostupno na: <https://www.ecb.europa.eu/euro/changeover/croatia/html/index.hr.html> (pristupljeno: 11.8.2023.)
6. European Central Bank (2023.), EBA and SREP stress test 2021 – completed [podatkovni dokument], dostupno na: https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2021/html/ssm.pr210730_aggregate_results~5a1c5fb6bd.hr.pdf (pristupljeno: 10.7.2023.)
7. European central bank (b.d.), TARGET Services, dostupno na: <https://www.ecb.europa.eu/paym/target/html/index.hr.html> (pristupljeno: 3.8.2023.)
8. Europska komisija (b.d.), Convergence criteria or joining, dostupno na: https://economy-finance.ec.europa.eu/euro/enlargement-euro-area/convergence-criteria-joining_hr?etrans=hr (pristupljeno: 11.8.2023.)
9. Europska komisija (b.d.), ERM II - the EU's Exchange Rate Mechanism, dostupno na: https://economy-finance.ec.europa.eu/euro/enlargement-euro-area/adoption-fixed-euro-conversion-rate/erm-ii-eus-exchange-rate-mechanism_hr (pristupljeno: 11.8.2023.)

10. Europska komisija (b.d.), Europski zakon o klimi, dostupno na: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/european-climate-law_hr (pristupljeno: 26.7.2023.)
11. Europska Unija (b.d.), Zemlje koje koriste euro, dostupno na: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/countries-using-euro_en (pristupljeno: 11.8.2023.)
12. EUROSTAT (2022.), Losses from climate change: €145 billion in a decade, dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20221024-1> (pristupljeno: 9.8.2023.)
13. Eurostat (b.d.), EUROPEAN STATISTICAL - Recovery Dashboard [podatkovni dokument], dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/recovery-dashboard/> (pristupljeno: 3.8.2023.)
14. Fina (b.d.), EuroNKS, dostupno na: <https://www.fina.hr/euronks#euro-nks> (pristupljeno: 3.8.2023.)
15. Fina (b.d.), EuroNKSInst, dostupno na: <https://www.fina.hr/nks-inst#o-usluzi> (pristupljeno: 3.8.2023.)
16. Fina (b.d.), SEPA (eng. Single Euro Payments Area), dostupno na: <https://www.fina.hr/sepa> (pristupljeno: 3.8.2023.)
17. Gojanović, M. (2022). Prednosti i nedostaci uvođenja eura u Republici Hrvatskoj (Završni rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:259736>
18. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 13. 7. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=17927>>.
19. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 20. 7. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31924>>.
20. Hrvatska narodna banka (2015.), Euro-NKS, dostupno na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/platni-sustavi/euro-nks> (pristupljeno: 3.8.2023.)
21. Hrvatska narodna banka (2016.), Hrvatski sustav velikih plaćanja, dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/hsvp> (pristupljeno: 2.8.2023.)
22. Hrvatska narodna banka (2016.), Nacionalni klirinški sustav, dostupno na: <https://www.hnb.hr/-/nacionalni-klirinški-sustav#> (pristupljeno: 2.8.2023.)

23. HNB (2022.), ODLUKA O PRAVILIMA RADA SUSTAVA TARGET-HR [e-publikacija], dostupno na: https://www.hnb.hr/documents/20182/4531865/h-odluka-pravila-rada-sustava-target-hr_dodatakVI.pdf/0a291306-1e03-ef03-cc1b-2f1f104ad7f5?t=1679332126922
24. Hrvatska narodna banka (2023.), EuroNKS, dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/euronks> (pristupljeno: 3.8.2023.)
25. Hrvatska narodna banka (2023.), EuroNKSInst, dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/euronksinst> (pristupljeno: 3.8.2023.)
26. Hrvatska narodna banka (2023.), Glavni makroekonomski indikatori, dostupno na: <https://www.hnb.hr/statistika/glavni-makroekonomski-indikatori> (pristupljeno: 25.7.2023.)
27. Hrvatska narodna banka (2023.), Platne usluge, dostupno na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/platne-usluge> (pristupljeno: 3.8.2023.)
28. Hrvatska narodna banka (2023.), TARGET-HR, dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/target-hr> (pristupljeno: 3.8.2023.)
29. Hrvatska narodna banka (2023.), Uloga, dostupno na: <https://www.hnb.hr/o-nama/funkcije-i-struktura/uloga> (pristupljeno: 7.7.2023.)
30. IEA (b.d.), Global energy crisis, dostupno na: <https://www.iea.org/topics/global-energy-crisis> (pristupljeno: 9.8.2023.)
31. Odluka o prestanku rada Hrvatskog sustava velikih plaćanja i Nacionalnoga klirinškog sustava na temelju Zakon o platnom prometu, NN 66/2018. i Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci, NN 75/2008., 54/2013., 47/2020.; NN 133/2022., dostupno: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_11_133_2014.html
32. Odluka o proglašenju prestanka epidemije bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2 na temelju Zakona o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti, NN br. 79/07., 113/08., 43/09., 130/17., 114/18., 47/20., 134/20. i 143/21. (2023.), dostupno na: https://www.koronavirus.hr/uploads/215_6_2_733b5bf052.pdf
33. REGULATION (EU) 2021/1119 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL, European Climate Law, L 243/1 (2021.), dostupno na: <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/1119/oj>

34. Rezić, T. (2019). PREDNOSTI I NEDOSTATCI UVOĐENJA EURA U HRVATSKU: Završni rad (Završni rad). Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:068239>
35. Zakon o elektroničkom novcu, NN 64/2018.(2018.), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_64_1304.html
36. Zakon o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti, članak 2. stavka 5. NN br. 79/07., 113/08., 43/09., 130/17., 114/18., 47/20., 134/20. i 143/21., dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/1067/Zakon-o-za%C5%A1titi-pu%C4%8Danstva-od-zaraznih-bolesti>

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Ekonomski gubitci povezani sa klimom kroz desetljeće

Grafikon 2: Kretanje ključnih regionalnih cijena prirodnog plina, lipanj 2021. – listopad 2022. godine

Grafikon 3: IEA ukupne zalihe nafte u jedinici milijuna barela, sredinom 2023. godine

Grafikon 4: Usporedba statistika platnih transakcija unutar HSVP-a za razdoblje od 2019. do 2022. godine

Grafikon 5: Indeks koncentracije u HSVP-u (5 banaka) za razdoblje od 2019. do 2022. godine

Grafikon 6: Broj platnih transakcija prema vrsti SWIFT platnih poruka u HSVP-u za razdoblje 2019.-2022. godine

Grafikon 7: Usporedba statistika platnih transakcija NKS-a za razdoblje od 2019. do 2022. godine

Grafikon 8: Indeks koncentracije u NKS-u (5 banaka) za razdoblje od 2019. do 2022. godine

Grafikon 9: Ukupni broj platnih transakcija u EuroNKS-u za razdoblje od 2019. do 2021. godine

POPIS TABLICA

Tablica 1: Popis sudionika TARGET-HR

Tablica 2: Popis sudionika EuroNKS

Tablica 3: Glavni makroekonomski indikatori Hrvatske za 2019. godinu

Tablica 4: Glavni makroekonomski indikatori Hrvatske za 2020. godinu

Tablica 5: Glavni makroekonomski indikatori Hrvatske za 2021. godinu

Tablica 6: Glavni makroekonomski indikatori Hrvatske za 2022. godinu

Tablica 7: Usporedba glavnih makroekonomski indikatori europodručja sa RH za sredinu 2023. godine

Tablica 8: Usporedba statističkih podataka platnih usluga između 2019. i 2020. godine

Tablica 9: Usporedba statističkih podataka platnih usluga između 2021. i 2022. godine